

Univerzita Palackého Olomouc
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Petra Kopetková, DiS.

3. ročník – kombinované studium

Obor: Speciální pedagogika pro výchovné pracovníky

Incestní zneužívání dítěte a způsob jeho chování

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Martin Dominik Polínek, Ph.D

2012, Olomouc

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Incestní zneužívání dítěte a způsob jeho chování“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

podpis

Poděkování

V první řadě děkuji svému vedoucímu bakalářské práce Martinu Dominiku Polínkovi za vedení práce, za odborné připomínky a podněty k práci.

Také děkuji všem respondentům a respondentkám, díky nimž jsem mohla praktickou část zpracovat. Bez nich by má práce byla neúplná a byla by to jen teorie vyjmutá z odborné literatury.

Děkuji také těm, kteří mi pomáhali s formální stránkou textu a s překlady cizojazyčné literatury, těm, kteří mi svým nezaujatým pohledem poskytli informace, jak a co v práci změnit, přehodnotit nebo udělat jinak, i těm, kteří mi pomáhali s výběrem vhodných knih.

Petra Kopetková

OBSAH

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 ZÁKLADNÍ POJMY	9
1.1 Sexuální zneužívání.....	9
1.2 Pedofilie.....	10
1.3 Znásilnění (penetrace)	10
1.4 Nezletilý, oběť, pachatel	10
1.5 Příčiny sexuálního zneužití.....	12
1.6 Incest	13
1.7 Syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužívání.....	13
2 INCEST	15
2.1 Historický exkurz.....	15
2.2 Právní exkurz	16
2.3 Incest a incestní rodina	17
2.3.1 Incestní rodina	17
2.3.2 Incestní a neincestní rodič	18
3 DŮSLEDKY INCESTNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ.....	20
3.1 Krátkodobé, dlouhodobé důsledky	21
3.2 Fyzické, psychosomatické, psychické důsledky	22
3.3 Duchovní důsledky.....	22
3.4 Postavení oběti v rodině.....	23
4 FORMY POMOCI OBĚTEM	25
4.1 Prevence sexuálního zneužívání.....	25
4.2 Pomoc příbuzných a přátel	26
4.3 Pomoc společnosti	27
4.4 Pomoc psychologa, psychiatra	30
4.5 Psychoterapeutická pomoc.....	31
4.6 Svépomocné skupiny.....	33
4.7 Pomoc církve	33
4.7 Propojenost forem pomoci	36

II PRAKTICKÁ ČÁST	39
5 Cíl výzkumu a výzkumný problém	40
6 Metodologie výzkumu.....	41
7 Realizace výzkumu.....	42
<i>7.1 Stručná charakteristika respondentů</i>	<i>44</i>
8 Interpretace výzkumu	46
<i>8.1 Okruh vztahující se k problematice incestního zneužívání</i>	<i>46</i>
<i>8.2 Okruh zkoumající reakce respondentů na zjištění incestního zneužívání</i>	<i>46</i>
<i>8.3 Okruh týkající se chování respondenta (znající oběť) a chování oběti.....</i>	<i>47</i>
<i>8.4 Okruh zjišťující způsob pomoci.....</i>	<i>49</i>
9 Shrnutí.....	52
ZÁVĚR.....	55
SEZNAM LITERATURY	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	60
ANOTACE	

Nepotkala vás zkouška nad lidské síly. Bůh je věrný: nedopustí, abyste byli podrobeni zkoušce, kterou byste nemohli vydržet, nýbrž se zkouškou vám připraví i východisko a dá vám sílu, abyste mohli obstát. 1. Korintským 10,13

ÚVOD

Jako každý jedinec je jiný a odlišný, tak také je jiná i každá rodina. I přesto mají tyto rodiny něco společné. Jedná se o společný domov. Členové rodiny spolu prožívají nejen starosti, ale i radosti každého jedince.¹ Každý člen je přijímán takový, jaký je. Každý má v rodině svou roli. Jako děti nemají přebírat úkoly dospělých, tak dospělí musí zůstat dospělými. Komunikace členů rodiny je zde přímá, otevřená a bez přetvářek. Scházejí se ne, protože by museli, ale protože chtějí být spolu.² Součástí rodiny jsou rodiče, kteří dítěti poskytují základní péči nejen o biologické, ale i o psychické potřeby (zejména potřebu bezpečí a trvalého citového vztahu), a děti.³ V rodině se buduje základní vztah důvěry. Díky této důvěře dítě získává pocit bezpečí. Rodina je tedy „institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí“.⁴ Podle výše uvedených kritérií se jedná spíše o ideální rodinu. Ne každá rodina ale splňuje tyto znaky. Mnozí nemají takové dobré rodinné zázemí jako ostatní lidé. V daných rodinách mohou prožívat násilí různého typu (např. tělesné či psychické týrání, zanedbávání, sexuální zneužívání apod.). Já jsem se v této bakalářské práci zaměřila na incestní zneužívání.

Téma incestní zneužívání v rodinách jsem si vybrala z důvodu, že jsem se s ním osobně setkala u kamarádek a nevěděla jsem, jak na ně reagovat. Téměř nikdo neví, jak se má zachovat, když se dozví o sexuálním zneužívání, a už vůbec ne, jak obětem zneužití pomoci. Mnoho z nás dokonce ani přesně netuší, jak se incestně zneužívané osoby chovají, a nerozpoznají, že se s nimi něco děje. Touto prací bych chtěla tedy ukázat, co sexuální zneužívání a incest znamená a co všechno do této problematiky patří, včetně následků a všech forem pomoci oběti. V této práci se chci zaměřit na nezletilé dívky.

Cílem této práce je „zmapovat důsledky incestního zneužívání a vytyčit formy pomoci dětem postiženým incestním zneužíváním“. Práce by měla být adresována hlavně těm, kteří přesně nevědí, jak se incestní zneužití projevuje, snaží se obětem pomoci, ale nevědí,

¹ ŠOLTÉZ, S. 1970.

² WRIGHT, H., N. 1998.

³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁴ VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. 1998, s. 304.

jakou formu nejlépe zvolit, ale i těm, kteří se touto problematikou zabývají. V neposlední řadě také samotným obětem.

I TEORETICKÁ ČÁST

V první kapitole jsou předloženy definice základních pojmů sexuálního zneužívání. Druhá kapitola je věnována incestu, incestní rodině a vztahům mezi členy incestní rodiny. Ve třetí kapitole se zabývám důsledky incestního zneužívání. Čtvrtá kapitola pojednává o různých formách pomoci a jejich propojenosti.

1 ZÁKLADNÍ POJMY

Sexuální zneužívání je prožitek, který člověka ovlivní na velice dlouhou dobu, ne-li na celý život. Jelikož panuje všeobecná neznalost týkající se významu sexuálního zneužití, se pokusíme v této kapitole definovat základní pojmy související se sexuálním zneužíváním.

1.1 Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání je „nevhodné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, aktivitě nebo chování. Zahrnuje jakýkoliv kontakt – osahávání, dotyk, soulož nebo vykořisťování kýmkoliv, kdo má dítě v péči nebo kdo takovýmto způsobem využívá.“⁵

Sexuálnímu zneužití dítěte předchází sexuální obtěžování, které má tři formy:

1. situace, kdy je dítěti nabídnuta sexuální aktivita;
2. sexuální obtěžování v rámci šikanování, dítě je sexuálně atakováno nebo ponižováno od svých vrstevníků;
3. chování dospělé osoby, která dítě uvádí do rozpaků, ono tuto situaci nepříjemně pociťuje a kontakt s danou osobou těžce prožívá.⁶

Sexuální zneužívání má dvě kategorie:

1. sexuální kontakt – jakýkoli fyzický dotek, který má vyvolat sexuální touhu (fyzickou či psychickou), jedná se o pohlavní styk, orální a anální sex, manuální dráždění pochvy, pronikání do ní, hlazení prsou, jakoukoli formu simulovaného pohlavního styku, líbání, dotýkání se prsou, hýždí, stehen, genitálií;
2. sexuální interakce – nedochází k fyzickému doteku, a tudíž jde o hůře rozpoznatelnou formu zneužití. Interakci můžeme rozdělit na:
 - a) vizuální – sledování sexuální scény či fotografie, pozorování nahého dítěte pachatelem, voyeurství, exhibicionismus;
 - b) verbální – obtěžování nebo narážky, popisování sexuálních praktik, opakování sexuálního slovníku a sexuálních výrazů;
 - c) psychologické – pomocí verbálních či vizuálních prostředků (většinou obojí), spojené s rafinovanější komunikací.⁷

⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. 2004, s. 8.

⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁷ ALLENDER, D., B. 2003.

Dle trestního zákoníku se pohlavního zneužívání dopouští ten, „kdo vykoná soulož s dítětem mladším 15 let nebo kdo jej jiným způsobem pohlavně zneužije“.⁸ Níže jsou popsány pojmy pedofilie, znásilnění a soulož mezi příbuznými (incest), které jsou se sexuálním zneužíváním úzce spjaty.

1.2 Pedofilie

Pedofilie je „řazena mezi poruchy sexuální preference, zaměřené na děti, nejčastěji prepubertálního nebo časného pubertálního věku.“⁹ Pedofilii můžeme rozlišit na heterosexuální, homosexuální a bisexuální (ambisexuální). Hebefilie se projevuje u mužů zaměřených na dospívající dívky. U mužů zaměřených na dospívající chlapce jde o efebofilii.¹⁰

1.3 Znásilnění (penetrace)

Znásilnění je „sexuální akt proti něčí vůli, sexuální násilí“¹¹. Může se jednat o soulož, orální sex, anální sex nebo penetraci jakýmkoli cizím předmětem.¹² K análnímu styku dochází nejen u chlapců, ale i u dívek (zejména mladšího věku). Během zneužití může dojít (a ve většině případů i dochází) k poranění dítěte.¹³ Dle trestního zákoníku se znásilnění dopustí ten, „kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo jiné těžké újmy donutí k hlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti“.¹⁴

1.4 Nezletilý, oběť, pachatel

Nezletilý

Nezletilý je osoba, která ještě nedosáhla věku 18 let. Má způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Jeho způsobilost mít práva a povinnosti vzniká narozením. Podle

⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, na základě změn provedených zákonem č. 306/2009 Sb., § 187.

⁹ HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. 2002, s. 403.

¹⁰ WEISS, P. A KOL. 2005.

¹¹ ŠPATÉNKOVÁ, N. A KOL. 2004, s. 121.

¹² Tamtéž.

¹³ VANÍČKOVÁ, E. PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1997.

¹⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, na základě změn provedených zákonem č. 306/2009 Sb., § 185.

občanského zákoníku způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé.¹⁵ Mladistvý je „člověk, který dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“.¹⁶

Oběť

V téměř polovině případů se obětí stane osoba, kterou pachatel vidí na ulici a kterou naláká na odlehlé místo, nebo ji k tomu pod pohrůžkou násilí přinutí. Statisticky můžeme říct, že každá druhá žena se setkala se sexuálním obtěžováním a téměř každá čtvrtá žena má zkušenost se sexuálním zneužitím v rodině již před dovršením 14. roku věku.¹⁷

Existuje několik ohrožených skupin dětí, které se stávají oběťmi sexuálního zneužívání: děti s nízkým sebehodnocením; děti z rozpadlých původních rodin¹⁸; děti pocházející z disharmonických rodin; děti nemající potřebné znalosti, postoje a dovednosti v oblasti sexuální výchovy; děti, jejichž matky jsou fyzicky nepřítomny; děti svěřené do péče neznámým osobám. Nelze ani vyloučit ohrožení dětí v nerizikových rodinách.¹⁹

Pachatel

„Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“²⁰ Pachatelem se může stát kdokoli (otec, kamarád, bratr, soused, muž či žena ...).²¹ Pachatelům sexuálního násilí většinou v dětství chyběl pocit skutečného bezpečí. Mohlo zde docházet i k duševnímu nebo tělesnému týrání, kde hlavní roli hrála převážně jejich matka. Mluvíme-li o typickém pachateli, nemusíme mít na mysli brutálního násilníka. Může se jednat o nejistého, úzkostného člověka se sníženou frustrační tolerancí. I pachatelé jsou lidé, kteří touží po náklonnosti a lásce ženy, ale obvykle toho dosahují pomocí násilí.²²

Vědci Wille a Kröhn rozlišují pět typů pachatelů:

1. nekontrolovatelný, egocentrický a málo diferencovaný pachatel – chce dosáhnout okamžitého sexuálního uspokojení (30 %);
2. mladistvý postpubertální pachatel – většinou stydlivý, zakomplexovaný a uzavřený do sebe (10 %);
3. frustrovaný, žárlivý pachatel s konflikty v oblasti dominance (10 %);

¹⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 7–9.

¹⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mladistvý>

¹⁷ GÖDTEL, R. 1992.

¹⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1997.

¹⁹ TÄUBNER, V. 1996.

²⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, na základě změn provedených zákonem č. 306/2009 Sb.

²¹ ALLENDER, D., B. 2006.

²² GÖDTEL, R. 1992.

4. bezohledný muž, kladoucí na odív své mužství a pohrdající ženami – sexistický egocentrik, mající potíže s navazováním vztahů (30 %);
5. psychosexuální abnormální násilník s primárně sadistickými, vůči ženám nepřátelskými prvky (10 %).²³

Statisticky se dětskými pachateli (do 14 let) stávají ve dvou procentech. Mladistvých (14–17 let) a mladých (18–21 let) pachatelů je téměř deset procent. Počet případů je mnohem vyšší, než statistiky uvádějí. Počet pachatelů v těchto věkových skupinách ale klesá. Ženám jako pachatelkám obvykle chybí podpora a láska manžela nebo partnera. Cítí se osamělé a u synů hledají to, co u svých partnerů nenašly.²⁴

1.5 Příčiny sexuálního zneužití

Příčiny sexuálního zneužívání jsou různé. V některých případech jde o delší sexuální abstinenci způsobenou partnerskými konflikty, nemocí, častým pobýváním mimo domov (např. v nemocnici, lázních, služebních cestách, na nočních směnách apod.) a neschopností nalézt si vhodný sexuální protějšek. Jindy může pachatel vést tzv. normální sexuální život, ale není spokojen a chce tuto situaci změnit, začnou ho tedy přitahovat děti. Další příčinou sexuálního zneužívání jsou uváděny sexuální deviace.²⁵

K nejčastějším deviacím řadíme pedofilii (homosexuální, heterosexuální nebo bisexuální), sadismus (sexuální deviace projevující se trýzněním druhého; sklon ke krutosti), masochismus (sexuální úchylka, kdy je nutno k dosažení uspokojení zakoušet bolest nebo ponížení), exhibicionismus (okázalost při vystupování na veřejnosti; úchylka, kdy pohlavního uspokojení je dosahováno obnažováním zejména pohlavních orgánů před osobou druhého pohlaví), voyeurismus (sexuální úchylka charakterizovaná vybíjením sexuálního vzrušení tajným pozorováním pohlavního styku jiných osob, voyeurství) a transvestitismus (sexuální úchylka projevující se touhou žít nebo oblékat se jako opačné pohlaví). Jednou z možných příčin je i psychopatie nebo vážnější psychické onemocnění dospělého.²⁶

²³ GÖDTEL, R. 1992.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995.

²⁶ Tamtéž.

1.6 Incest

Incest je „sexuální styk mezi bezprostředně příbuznými osobami“²⁷. Weiss definuje incest jako „sexuální aktivitu mezi osobami, které nemají povoleno uzavřít manželství“²⁸. Incest je odvozen z latinského slova incestus, tzn. nečistý. Blízkost příbuzných se podle doby a kultury liší.²⁹ V naší době a kultuře jsou za příbuzné (a to i při osvojení) považováni rodiče – děti a bratr – sestra. V českém právu se to nevztahuje na vztah mezi sestřenicí a bratrancem.³⁰ Více o incestu v následující 2. kapitole.

1.7 Syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužívání

Mnoho dětí, které se někomu svěřily, že byly sexuálně zneužity, své tvrzení po určité době většinou odvolaly. C. R. Summit (Summit, C., R., 1992) to označil pojmem „syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití“. Tento syndrom má pět fází:

1. utajování – dítě je závislé na zneužívané osobě, které dítě přiměje k mlčení pod pohrůžkou, že ublíží dítěti, druhému rodiči, nebo sourozencům, nebo že mu nikdo neuvěří. Dítě mlčí, protože je zastrašováno a citově vydíráno;
2. bezmocnost – dítě se nebrání přiměřeně situaci, domnívá se, že člověk, který ho má rád, by přece nebyl schopen mu ublížit a že on ví, co je pro dítě nejlepší. Bezmocnost se zvětšuje, je-li dítě svěřeno do péče pachatele;
3. svedení a přizpůsobení se – dítě se hned nesvěřilo a nevyhledalo pomoc, touto formou se snaží situaci přijmout a vyrovnat se s ní, přizpůsobuje se jak sexuálním požadavkům, tak i vědomí, že osoba, kterou má rádo a u které očekává lásku, ho zradila. Aby nějak zpracovalo tuto situaci, obviňuje z toho samo sebe a snaží se být hodné, aby si zpět získalo lásku a přijetí;
4. opožděné, nepřesvědčivé a konfliktní odhalení – spouštěcím mechanismem často bývá konflikt v rodině (např. rozvod) nebo selhání přizpůsobovacích mechanismů. Dítě to ohlásí (ale opožděně), až je pro něj zneužití nesnesitelné. Ve většině případů dochází k tomu, že se dítěti nevěří. Je-li pachatel považován za důvěryhodného, není mu prokázána vina, spíše se všichni obrátí proti dítěti;

²⁷ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998, s. 41.

²⁸ WEISS, P. A KOL. 2005 s. 95.

²⁹ JANDOUREK, J. 2001.

³⁰ HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. 2002.

5. odvolání výpovědi – pod tlakem vývoje událostí dítě svou výpověď vezme zpět a sdělí, že si všechno vymyslelo. Dítě zjišťuje, že strach z rozbití, ze zavržení rodiny byl opodstatněný. Rodina se rozpadá, pachatel (nejčastěji otec) je trestně stíhán, matka dítě odsuzuje, dítě je nazýváno za lháře a je odebráno z rodiny.³¹

³¹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

2 INCEST

Sexuální zneužívání jako takové je velice traumatizujícím prožitkem, o to více s člověkem otřese, když se ono zneužívání stane v rodinném kolektivu. O zneužívání v rodině neboli incestním zneužívání budeme hovořit v této 2. kapitole.

2.1 Historický exkurz

První zmínky o incestu najdeme již v mýtech o vzniku světa a původu člověka (incest bohů, incest prvních lidí). Pro naši dobu a kulturu je zcela překvapující, že incest byl v raných kulturách nejen povolen, nýbrž se stal povinným.³²

První historický důkaz můžeme nalézt v Chammurabiho zákoníku (1700 let př. Kr.). Podle tohoto zákona byl muž, který počal dítě se svou dcerou, vyhozen za brány města. O zákazu incestu s pohrůzkou vyloučení ze společnosti se zmiňuje i Třetí kniha Mojžišova (cca 1300 let př. Kr.): „*Nikdo se nepřiblíží k některé ze svých blízkých příbuzných, aby odkryl její nahotu*“ (Leviticus 18,6); „*Každý, kdo se dopustí kteréhokoli z těchto ohavností, bude vyobcován ze společenství svého lidu*“ (Leviticus 18,29).³³

O incestu hovoří také příběh o Lotovi a jeho dvou dcer. Lot a jeho dcery odešli ze Sodomy a usadili se na neobydlené hoře. Lot byl v blízkém okolí jediným mužem, a tak se jeho dcery rozhodli svého otce opít vínem, svést a zplodit s ním děti (Genesis 19). Tento příběh lze chápat jako metaforický obraz intrafamiliárního sexuálního zneužívání. Lotova žena, která je s odvrácenou tváří a proměněna v solný sloup, symbolizuje (fyzickou, emoční) nepřítomnost matky v době zneužití. Neobydlená oblast značí sociální izolovanost. Lotovo požití alkoholu a svedení Lota dcerami může vyjadřovat přenesení odpovědnosti a viny z pachatele na oběť.³⁴

Již ve středověku se zabývali problematikou incestu. V 6. století císař Justinián povolil sňatek mezi bratrancem a sestřenicí prvního stupně. Zákaz incestu se prosadil i v občanském právu. Vizigóti sem řadili i příbuzenství šestého stupně. Childebert roku 596 bral za nepřijatelný i sňatek syna s vdovou po svém otci. Dagobert I. roku 630 incest trestal zabavením majetku. V 8. století se to ještě zpřísnilo. Roku 721 římský koncil incest zakazoval mezi všemi pokrevně příbuznými, ale i mezi duchovně spřízněnými (tj. kmotry).

³² VANÍČKOVÁ, E; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1997.

³³ WEISS, P. A KOL. 2005.

³⁴ Tamtéž.

Incestu se patrně dopustil i Karel Veliký se svou sestrou. Ve 12. století vznikla právní teorie pro zákaz incestu.³⁵

Později se tohoto zákazu začalo využívat. Rozvod nebyl možný a jediná možnost, jak se rozejít, bylo prohlásit, že jsou příbuzní. To přesně v roce 1152 učinili francouzský král Ludvík VII. a Eleonora Akvitánská. Díky tomu církev omezila stupeň příbuznosti, a tak v roce 1215 zmírnila ustanovení příbuznosti ze sedmého stupně na stupeň čtvrtý (mezi bratrancem a sestřenicí na třetí stupeň místo šestého). Rozepře o rozluku manželství docházelo převážně u šlechty. U prostého lidu soud spíše projednával pře, aby manželství naopak bylo upevněno. V případech, kdy se jednalo o rozchod partnerů, šlo o kruté zacházení.³⁶

V 18. století byla objevena polynéská kultura. Čtyř a pětileté děti byly učeny mladistvými pohlavnímu životu a dospělí předváděli formy pohlavního styku. Jelikož tato kultura ohrožovala sexuální morálku ostatního světa, byla následně po svém objevu zničena. V 19. století se postupně zvyšuje sensitivita vůči násilí (sexuálnímu obzvláště), jak to vyplývá z trestního řádu.³⁷

Ve 20. století se vnímavost vůči násilí na dětech ještě více zesílila. V tomto století vznikly některé dokumenty na ochranu dítěte (Charta práv dítěte – 1924, Konvence o právech dítěte – 1959, Úmluva o právech dítěte – 1989). V 60. letech 20. století došlo k identifikaci bitého dítěte. Později se začalo mluvit o psychickém strádání a citovém týrání dítěte. V roce 1992 zdravotnická komise Rady Evropy přijala definici syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, jinak zvaného syndromu CAN.³⁸

2.2 Právní exkurz

Podle trestního zákona se incestního chování dopouští ten, „kdo vykonává soulož s příbuznými v pokolení přímém nebo se sourozencem“³⁹. Ten bude potrestán odnětím svobody až na tři roky. Obvykle tento akt není v souladu s vůlí oběti. Jedná-li se o soulož s osobou mladší 15 let, nebo jiný způsob pohlavního zneužití, bude pachatel potrestán odnětím svobody až na osm let. Je-li ale tato osoba pachateli svěřena do jeho dozoru a zneužije její závislosti, bude pachatel potrestán až na deset let. Způsobí-li této osobě

³⁵ OTIS-COUR, L. 2002.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ VANÍČKOVÁ, E; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1997.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, na základě změn provedených zákonem č. 306/2009 Sb., § 188.

těžkou újmu na zdraví, bude odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu až 12 let. Zemře-li tato osoba, bude odsouzen k trestu odnětí svobody až na 18 let.⁴⁰

Trestné je i donucení jiného k pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, nebo přinucení druhého k takovému chování zneužívaje jeho bezbrannosti. Tato osoba bude potrestána odnětím svobody až na čtyři roky nebo zákazem činnosti.⁴¹

2.3 Incest a incestní rodina

Jedná se o čin, který se obvykle opakuje a trvá delší dobu. Většinou zde chybí násilí, to spíše bývá typické pro znásilnění. Ursula Wirtz incest chápe jako „vraždu duše“, kdy došlo k útoku na existenci člověka. Dítě už není schopno myslet a cítit jako jiné děti, jeho chování je jiné. Identita (zvláště ta sexuální) dítěte je zraněna. Dívky, které byly v dětství zneužity, se v dospělosti vžijí do role oběti, kdežto zneužití chlapci se naopak stávají těmi, kdo následně dále zneužívají další jedince.⁴²

Z výzkumů je zřejmé, že nejčastějším případem sexuálního násilí je zneužití v rodině. Jedná se o:

1. přímý incest – mezi pokrevně příbuznými (nejčastěji otec – dcera);
2. nepřímý incest.⁴³

Incestním pachatelem mohou být otcové a matky, nevlastní rodiče, pěstouni, sourozenci, strýcové a tety i prarodiče. Incestu se více dopouštějí muži, i když ani ženy nejsou výjimkou.⁴⁴

2.3.1 Incestní rodina

Jen málokdy oběť pochází ze šťastné, tzv. normální rodiny. Lidé z vnějšího okolí, kteří nevidí zákulisí rodiny, nemusí vidět nic podezřelého a mohou situaci rodiny vnímat jako záviděníhodnou. Vztahy mezi členy v incestní rodině jsou mnohdy značně vzdálené a prázdné. Některé oběti dokonce popírají nedostatky rodiny. Často dochází k narušení hranic a osobních práv dítěte (např. při soukromí při hygienických úkonech). Většinou zneužití jedinci nemají žádný soukromý prostor a není jim ponecháno ani soukromí

⁴⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, na základě změn provedených zákonem č. 306/2009 Sb., § 187.

⁴¹ Tamtéž, § 186.

⁴² WIRTZ, U. 2005.

⁴³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁴⁴ BENEDIKT, H. 2003.

v oblasti myšlení a pocitů. Některé zneužívané děti od rodičů často slýchávají, že jejich pocity jsou špatné, hloupé nebo dokonce vymyšlené. Na základě toho mohou zpochybňovat své vnímání a nebudou svým pocitům plně důvěřovat.⁴⁵

2.3.2 *Incestní a neincestní rodič*

Ve výzkumu Smitha a Saunderse byly zkoumány páry rodičů, kde incestním pachatelem byl otec. Ze studie vyplynulo, že nelze jednoznačně najít typický osobnostní profil u incestního otce, který by mohl varovat. Jedinou nápadností bylo to, že 30 až 40 % otců a matek vykazovalo znaky, které mohou způsobit sociální a vztahové problémy, zejména nízkou extroverzi a nízkou emocionální vřelost (Smith, D., W.; Saunders, B., E., 1995).⁴⁶ Zneužívající rodiče byli často také obětmi zneužívání, ale ne každý rodič, který byl zneužíván, zase zneužije své dítě.⁴⁷ Incestní chování vlastního a nevlastního otce spočívá v rozdílu v sociální roli. Je-li pachatelem vlastní otec, jedná se o muže rozhodného a dominantního a v době zneužití nemusí být matka nepřítomna. Ve většině případů k prvnímu ataku dochází již v šestém roce věku dítěte, nebo v době, kdy dítě navštěvuje první stupeň základní školy. Zpravidla jde o opakovaný čin probíhající několik let. Vlastní otec zneužívá svou moc, postavení, ale i emocionální vztah dcery. Tím může docházet k psychickému a citovému strádání oběti. Naopak u zneužití nevlastním otcem převážně dochází v nepřítomnosti matky. Při prozrazení pachatelé své chování velmi často omlouvají tím, že je nevlastní dcery vyprovokovaly.⁴⁸

Hlavní charakteristikou nezneužívajícího rodiče je selhání v zajištění ochrany a poskytování bezpečí dítěti. Absenci ochrany můžeme vidět ve formě fyzické nepřítomnosti matky (např. odpolední nebo noční směny v práci) nebo emoční neúčasti a ignorování dění v rodině. I když je nezneužívající rodič fyzicky přítomen, může být pro dítě stejně vzdálen, jako by v rodině vůbec nebyl. V takových případech většinou totiž dochází k tomu, že si nezneužívající rodič nevšímá nebo nechce všimnout náznaků sexuálního svádění zneužívajícím rodičem. Některé matky v rodině zaujímají spíše submisivní roli.⁴⁹ Při odhalení zneužití obviňují své zneužívané dítě, že jejího partnera svedlo. I matka se může stát obětí svého partnera a raději dítě obětuje, protože se cítí bezmocná. Matka to vše dělá proto, že se bojí rozpadu vztahu s partnerem. Je na něm závislá, buď

⁴⁵ ALLENDER, D., B. 2006.

⁴⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁴⁷ WASIK, B., H.; BRYNT, D., M. 2001.

⁴⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

⁴⁹ WEISS, P. A KOL. 2005.

emocionálně, nebo ekonomicky. Důvodem k mlčení může být také strach z ostudy. Pachateli se ve většině případů stávají osoby, které navenek působí jako slušní občané. To může vést k nevěrohodnosti, či skandálu celé rodiny, proto matky raději mlčí.⁵⁰

Každé negativní chování projevené vůči druhým zanechá následky. Stejně jako po nadměrném užívání alkoholu se dostaví patřičné důsledky, stejně tak incestní zneužití ovlivní chování postižené osoby. Následky, které vzniknou díky incestnímu zneužití, jsou blíže rozebrány v následující kapitole.

⁵⁰ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K. HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

3 DŮSLEDKY INCESTNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

V předchozí kapitole jsme si vysvětlili, co to znamená incest a incestní zneužití a kdo je v rodině pachatelem. Nyní chceme ukázat následky, které se u obětí nejčastěji vyskytují. Je pochopitelné, že každou oběť zneužití ovlivní zcela jinak. Podle výzkumů, které byly provedeny, se zjistily některé znaky stejného nebo podobného chování, ale ne všechny osoby, které vykazují tyto znaky chování, opravdu zneužity byly. Je vždy důležité si daný případ dobře prostudovat.

Sexuální zneužití dítěte dospělým je pro dítě velmi silný zážitek, zvláště když oním dospělým se stává člen rodiny. Dítě ztrácí důvěru k dospělým osobám a stabilitu ve svém životě, snižuje vlastní sebehodnocení. U dítěte vznikají pocity méněcennosti a bezmocnosti a ty se stávají jeho základní povahovou vlastností.⁵¹ Přesto všechno oběť pachatele většinou brání, snaží se ho omlouvat a následky zneužití bagatelizovat.⁵²

Jak dlouho budou důsledky přetrvávat a jaké vůbec důsledky budou, záleží na několika faktorech, které doprovázely sexuální zneužití. Mezi ně patří:

1. intenzita vztahů mezi obětí a pachatelem;
2. způsob zneužití;
3. doba, po kterou bylo dítě zneužíváno;
4. sociální prostředí, ve kterém bylo dítě zneužíváno;
5. věk dítěte;
6. psychické a fyzické dispozice dítěte.⁵³

I prožívání oběti je ovlivněno několika faktory. Prožila-li oběť nějaké trauma, se kterým se ještě nevyrovnala, nebude mít dostatek sil vyrovnat se s dalším vypětím. Je-li oběť již delší dobu stresována a na momentální životní situaci vydává více duševní energie, nemusí unést náhle vzniklou nepříjemnou událost. Osoby, které mají nízké nebo snížené sebevědomí, si z toho, že byly zneužity, mohou vyvodit nebo přivodit pocit méněcennosti.⁵⁴

⁵¹ TÄUBNER, V. 1996.

⁵² ALLENDER, D., B. 2006.

⁵³ TÄUBNER, V. 1996.

⁵⁴ BLATNÍKOVÁ, Š. 2007.

3.1 Krátkodobé, dlouhodobé důsledky

Pro oběť je zcela typické, že ve velice krátké době nastane období, kdy jsou všechny nebo jen některé vzpomínky na zneužívání zcela zapomenuty, ale které se po relativně delší době mohou začít vybavovat. Toto období může trvat i několik let.⁵⁵

Mezi krátkodobé důsledky se zařazují varovné signály svědčící o sexuálním zneužívání. Tyto známky lze rozlišit jako specifické a nespecifické. Mezi specifické známky patří lehčí fyzická poranění a předčasný nadměrný zájem o sexuální život. Mezi nespecifické známky se řadí převážně psychosomatické a psychické potíže.⁵⁶ Více o fyzických, psychosomatických a psychických důsledcích bude rozebráno v následující podkapitole.

Krátkodobé důsledky se objevují po každém násilném útoku. Důsledky odezní po několika hodinách nebo dnech. Mezi tyto důsledky zařazujeme bolest, smutek, vztek, pocity hanby, zvýšenou úzkost, lítostivost. To může vést až ke změně chování dítěte.⁵⁷

Dlouhodobé důsledky přetrvávají i v dospělosti. Kromě těžších tělesných zranění, která zanechala následky, do této kategorie můžeme začlenit např.:

1. obtíže s důvěrou – problémy s navazováním a udržením vztahů (ať už partnerských nebo kamarádských);
2. obtíže se sebehodnocením – pocity méněcennosti;
3. obtíže při získávání úspěchu a uspokojení při dosahování cílů;
4. obtíže ve společenském styku – jsou dány zkušeností se zradou, oběti se většinou uzavírají do sebe a sociálně se izolují;
5. obtíže v intimním životě.⁵⁸

Významným důsledkem je posttraumatická stresová porucha. Zařazuje se mezi psychiatrické diagnózy pod kapitulu „Reakce na závažný stres a poruchy přízpůsobení“. Posttraumatickou stresovou poruchu definujeme jako „zpožděnou nebo protahovanou odezvu na stresovou událost neobvykle hrozivého nebo katastrofického rázu“.⁵⁹ Mezi příznaky této poruchy patří záblesky opakovaného ožívování traumatu, které se mohou objevit v nečekaných situacích, noční můra, sny o prožitém traumatu, potíže s usínáním, nespavost. Může dojít i k pocitu necitlivosti a emočnímu otupění, sluchovým halucinacím, zvýšené citlivosti na nepatrné podněty, zvýšené dráždivosti, psychogenní amnézii, ztrátě

⁵⁵ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

⁵⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁵⁷ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

⁵⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁵⁹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999, s. 77.

zájmu o cokoliv, nereagování na okolí, špatné koncentraci nebo k vyhýbání se činností a situacím, které oběti připomínají trauma. Tyto příznaky bývají obvykle spojeny s úzkostí a depresemi.⁶⁰

3.2 Fyzické, psychosomatické, psychické důsledky

Některá fyzická poranění lze vypožorovat již pouhým okem (např. hematomy, pohmožděnin), jiná se zjistí až po důkladnějším vyšetření (poranění vagíny, anusu; otoky pohlavních orgánů; dilatace anusu; poraněný hymen).⁶¹

Všechny zneužívané děti nemusí mít stejné psychické příznaky. Vždy to záleží na povaze jedince. Projevy mohou být ale mnohdy podobné. Psychické potíže lze rozdělit na změny chování vůči sobě a změny chování vůči okolí. Mezi změny chování vůči sobě patří například sebepoškozující nebo suicidální chování, poruchy příjmu potravy, problémy s učením, zhoršení školních výsledků, pocity strachu, úzkosti, deprese, útoky z domova, poruchy spánku apod. Ke změnám chování vůči okolí zařazujeme například sociální izolovanost, problematické vztahy s vrstevníky a vnějším světem, promiskuitu, prostituci, agresi, delikvenci, nápadně sexualizované hry apod.⁶²

Kromě fyzických a psychických příznaků rozlišujeme ještě příznaky psychosomatické. Jedná se o fyzické příznaky, které nevznikly samotným pohlavním aktem, ale jsou vyvolány psychicky na danou událost. Mezi tyto psychosomatické symptomy patří např. pomočování, inkontinence stolice; bolesti břicha, bolesti hlavy; závratě, záchvaty dušnosti; poruchy příjmu potravy, poruchy spánku; konverzní (převodové) symptomy (ochrnutí, náhlá ztráta řeči).⁶³

3.3 Duchovní důsledky

Jen velice málo prací bere do úvahy i duchovní důsledky. Tyto práce se o duchovních důsledcích zmiňují jen jako jeden z mnoha důsledků sexuálního zneužívání. Jak se v praktické části této práce dozvíme, na respondentkách (obětech) incestní zneužívání zanechá také duchovní následky a na základě dřívějších průzkumů jsme se snažili srovnat, zda opravdu duchovní důsledky respondentek (obětí) souvisí se sexuálním zneužíváním.

⁶⁰ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

⁶¹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSOVÁ, Z. 1998.

⁶² WEISS, P. A KOL. 2005.

⁶³ WIRTZ, U. 2005.

Proto jsme zde zařadili i kapitolu „Duchovní důsledky“. Angličtí výzkumníci provedli studii, při které porovnávali skupinu žen postižených incestním zneužíváním a skupinu žen, které zneužity nebyly. Zjistilo se, že oběti incestních otců prožívaly více hněvu a odtažitosti vůči Bohu.⁶⁴ Podle výzkumníků zneužití tlumí duchovní život. Oběti mají menší schopnost přijmout Boží dobrotu a lásku, uvědomit si Boží vedení a jeho směr, vnímat Boha, zažívat společenství.⁶⁵ Některé oběti ale ve vztahu s Bohem, církví, náboženstvím našly podporu. Náboženství a církve se staly důležitými zdroji pro pochopení zneužití v dětství, osvobození obětí od provinění, poskytnutí pocitu vlastní hodnoty, nabídnutí víry k překonání životních obtíží a nalezení smyslu života.⁶⁶

Ne každá dívka měla takové štěstí poznat Boha. Pro mnohé ženy je těžké přijmout, že je Bůh miluje a že Mu lze důvěřovat. Vnímání Boha a sebe sama je ovlivněno tím, jak dívka vnímá svého otce. Když u otce vidí, že se k ní chová odměřeně, neosobně, to také očekává od Boha Otce. Je pro ni těžké se k Bohu přiblížit. Dopouštěl-li se otec na dceři násilí a nebral ohled na její svobodnou vůli, může se domnívat, že i Bůh ji bude nutit do něčeho, co sama dělat nechce. Požadoval otec po dívce čím dál víc? Získala pocit, že i Bůh bude mít na ni vysoké požadavky. Myslí si, že nesplní-li to, Bůh ji nepřijme. Cítí-li v otci někoho, na koho se nemohla spolehnout, že ji uchrání, nebude hledat ochranu ani u Boha Otce.⁶⁷

Finkelhor, Hotaling, Lewis a Smith provedli průzkum, kterého se zúčastnilo na 2,6 tisíce dospělých se zkušeností sexuálního zneužívání v dětství. Zjistili, že muži i ženy byli značně méně nábožensky aktivní oproti lidem, kteří zneužívání nebyli.⁶⁸

3.4 Postavení oběti v rodině

Dítě zneužití zpočátku vnímá jako zcela normální jev. Cítí se být milováno a někdy si ani nevšimne přechodu od něhy k násilí. Většinou děvče cítí radost, že k ní otec (nebo jiný rodinný příslušník v roli pachatele) projevuje náklonnost. Že tato situace není v pořádku, si dítě může uvědomit až po dlouhé době. Většinou se to dozvídá z náhodných rozhovorů,

⁶⁴ KANE, D., CHESTON, S., GREER, J. 1993.

⁶⁵ HALL, T. 1995.

⁶⁶ VALENTINE, L. FEINHAUER, L., L. 1993.

⁶⁷ WRIGHT, H., N. 1998.

⁶⁸ FINKELHOR, D.; HOTALING, G.; LEWIS, I. & SMITH, C. 1989.

filmů, novin nebo televize. Strach, pocit ublížení a izolace přetrvává i několik let. Ženy se obviňují ještě v dospělosti.⁶⁹

Některé děti v důsledku zneužívání získají v rodině výjimečné postavení. Dostávají od otce dárky, nemusí tolik pracovat. Jsou izolovány od svých vrstevníků, ale jsou ve větší pozornosti pachatele.⁷⁰ Zejména dívce je přidělována role manželky, a to nejen po stránce pracovních činností v domácnosti, ale také po stránce sexuální. Je brána jako spojenec incestního otce.⁷¹

Pro oběti je zcela typické, že nikomu nic neřeknou. Bojí se vyhledat pomoc a sdělit svou zkušenost se zneužíváním. Ve větší míře pomoc vyhledávají dívky, a to až v delším časovém odstupu.⁷² Rády by celou záležitost chtěly ukončit, ale většinou nevědí jak. Mají strach požádat o pomoc, strach z represe (potlačování, útisk, násilí) ze strany pachatele, strach z ostudy, strach, že jim nikdo neuvěří.⁷³

Ve většině případů matka o zneužívání dítěte neví. Když se o tom dozví, je proti dítěti, obviňuje ho, že si to způsobilo samo, že chce zničit rodinu, že ten dotyčný by to neudělal apod. Jsou matky, které dítěti uvěří, ale nejsou schopny nic udělat. Jsou ale i takové, které nejen že svému dítěti uvěří, ale dokonce se ho zastanou a začnou proti zneužívání něco dělat.⁷⁴

Incest uvnitř rodiny se dotýká i ostatních členů rodiny, ačkoli každý člen rodiny reaguje odlišně. Když se rodič na pachatele zlobí a chce se mu pomstít, může to dítě vyděsit, protože si myslí, že se rodiče hněvají na něj. Zneklidnit se mohou i sourozenci, i oni totiž mohli být terčem sexuálního útoku, ale třeba nic neřekli. Uklidní-li se pocity viny, hněvu a smutku u členů rodiny, je to pro ně velmi důležité, neboť pak mohou dětem lépe pomoci. O těchto pocitech si mohou promluvit s někým, komu důvěřují.⁷⁵

Oběti těžce nesou vyšetřování a soudní proces. Často uvádějí, že tyto procedury jsou pro ně téměř stejným utrpením jako samotný trestný čin.⁷⁶

Znat projevy chování incestně zneužívaných osob je první krok k úspěchu. Dalším důležitým krokem je najít odpovědi na otázky: Jak lze zneužitým dětem pomoci a kdo může takovým dětem pomáhat? Odpovědi na tyto otázky a mnoho dalších nalezneme v následující kapitole.

⁶⁹ GÖDTEL, R. 1992.

⁷⁰ TÁUBNER, V. 1996.

⁷¹ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁷² VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

⁷³ TÁUBNER, V. 1996.

⁷⁴ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995.

⁷⁵ ADAMSOVÁ, C.; FAYOVÁ, J. 1997.

⁷⁶ GÖDTEL, R. 1992, s. 168.

4 FORMY POMOCI OBĚTEM

Prvotní formou pomoci obětem sexuálního (resp. incestního) zneužívání je danému zneužívání předcházet všemi dostupnými prostředky. Došlo-li již k zneužívání, primárně by se měla oběť svěřit někomu z nejbližšího okolí, komu důvěřuje, s kým může o čemkoli mluvit a kdo bude schopný ji podpořit. Dalším a docela i zásadním krokem je vyhledání odborné pomoci. Tato cesta bývá „velice přínosná a takřka nevyhnutelná“.⁷⁷ V následující kapitole vysvětlíme, jak lze obětem incestního zneužívání pomoci a jak se tyto různé formy pomoci dají propojit.

4.1 Prevence sexuálního zneužívání

Primární prevence zahrnuje několik cílových skupin:

1. děti do 15 let;
2. rodiče dětí, pedagogové (i budoucí);
3. profesionální skupiny nepedagogického zaměření, do jejichž kompetence můžeme zařadit prevenci zneužívání (zdravotníci, sociální pracovníci, orgány činné v trestním řízení atd.), státní instituce;
4. veřejnost, sdělovací prostředky – osvětový vliv médií na veřejnost je v dnešní společnosti nezastupitelný, ale nenahrazuje vliv výchovy.⁷⁸

Základní pomocí je včasná prevence. S prevencí by se mělo začít již v rodině. Je důležité dítě přiměřeně věku a stupni jeho chápání řádně poučit. Aby poučení bylo účinné, musí rodiče mluvit bez strašení a hysterie. Rodiče nejlépe znají své děti, a tak vědí, jak jim mají poskytnout rady srozumitelně, prakticky a otevřeně. Podstatné je takovou situaci netabuizovat.⁷⁹ Prostředkem primární prevence jsou také všechna obecná opatření ve prospěch rodin s dětmi (finanční podpora, nabídky nejrůznějších služeb, nabídky rekreačních možností aj.). Zvyšují pocit bezpečí a jistoty jednotlivých členů rodiny i rodiny jako celku. Napomáhají tak k psychickému přijetí dítěte.⁸⁰

Sekundární prevence se zaměřuje na vytipování rizikových skupin a situací, při kterých dochází ke zneužívání, a působení na tyto rizikové skupiny a situace, aby se riziko zneužití snížilo co nejvíce. Problematiku sekundární prevence můžeme sledovat z hlediska:

⁷⁷ <http://podejruku.cz/incest-sexualni-zneuzivani/kdo-mi-muze-pomoci>

⁷⁸ WEISS, P. A KOL. 2005.

⁷⁹ KLOUBEK, M. rok neuveden.

⁸⁰ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995.

1. rizikových dětí;
2. rizikových dospělých;
3. rizikových rodin;
4. rizikových situací.⁸¹

Tato prevence se uskutečňuje ve třech krocích:

1. krokem je, aby rizikové osoby si byly rizikovosti vědomi. Připomíná se jim to dvěma způsoby:
 - pozitivním (dodáváním informací, poučováním, vzděláváním, nabídkou pomoci, příkladem uspokojivého řešení apod.);
 - negativním (zastrašováním – zveřejňováním trestních či jiných postihů provinilců, příkladem neuspokojivých řešení apod.);
2. krokem je, aby rizikové osoby převedly ono uvědomění ve skutek, chtějí pro sebe něco dělat, na sobě pracovat, své rizikovosti se zbavit;
3. krokem je věcí společnosti. Má-li co nabídnout, podává pomocnou ruku.⁸²

Terciární prevence lze chápat jako chování rodiče, pedagoga, lékaře, sociálního pracovníka atd., ve kterém reaguje již na situaci, v níž došlo k sexuálnímu zneužití dítěte, a následně se snaží zabránit k jeho pokračování. Terciární prevenci můžeme rozčlenit na:

1. etapu diagnostickou;
2. etapu pomocnou, ochrannou a terapeutickou.⁸³

4.2 Pomoc příbuzných a přátel

Komunikují-li příbuzní s dítětem, musí oddělit své pocity a reakce od pocitů a reakcí dítěte. Pocity dětí totiž mohou být odlišné od pocitů příbuzných. I když to, že bylo nějaké dítě sexuálně zneužito, každého silně rozruší, měl by zůstat v klidu, poznat, co dítě potřebuje, a pomoci mu. Není vhodné dítěti něco slibovat, důležitější je ujistit ho, že bude v bezpečí, a že se ho ostatní příbuzní pokusí ochránit, nakolik to bude v jejich silách.⁸⁴

To, že se o zneužití nemluví, neznamená, že neexistuje, nebo že se na něj zapomnělo. Je tomu spíše naopak. Když se o této události mluví, pomáhá to nejen dětem, ale i dospělým. I když dítě nic slovy nevyjádří, můžeme některá fakta vypožorovat z neverbální komunikace (pláč, kresby, panenky, loutky apod.). Při rozhovoru s dítětem mu příbuzní

⁸¹ WEISS, P. A KOL. 2005.

⁸² DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995.

⁸³ WEISS, P. A KOL. 2005.

⁸⁴ ADAMSOVÁ, C; FAYOVÁ, J. 1997.

mohou pomoci, aby pochopilo a bylo schopno vyjádřit své pocity, zejména pocity strachu, viny, ponížení apod. Z rozhovoru by dětem mělo být jasné, že jim dospělí věří, že v nich mají podporu a důvěru.⁸⁵

4.3 Pomoc společnosti

Velkou roli v pomoci obětem sexuálního zneužívání hraje také společnost. Ta svými postoji a kulturními tradicemi může umožňovat, zabraňovat či v některých případech dokonce povzbuzovat sexuální zaměření na dítě. Tyto postoje, ale i hodnoty dané společností ovlivňují reakce účastníků a jejich prožívání. Úroveň informovanosti naší společnosti není nijak vysoká. Stále přetrvávají mýty, a to nejen u laické společnosti, ale i u některých odborníků, že incest a zneužívání není tak značně rozšířeno, pokud vůbec existuje, že děti o sexuálním zneužívání lžou, nebo že se jedná o neznámého pachatele.⁸⁶

Nejen společnost, ale především děti mají být informovány. Nesmí se jednat jen o jednorázovou informaci, která se odbude jen proto, aby to bylo splněno. K tématu sexuální výchovy je nutno se vracet několikrát, a to vždy s ohledem na věk dítěte a aktuální problémy daného věku. K předání prvních informací by mělo dojít již v předškolním věku, kdy poučení bývá nejúčinnější. Jelikož u dětí předškolního věku dochází k rychlému zapomínání, je opakování informací v průběhu školní docházky zcela nezbytné. Formu sexuální výchovy je také důležité zohlednit k věku a stupni vývoje dítěte.⁸⁷ V rámci sexuální výchovy se dítě učí pozitivnímu vztahu k vlastnímu tělu. Získává povědomí o sexualitě, aby bylo schopno rozeznat, zda k němu někdo přistupuje s úmyslem ublížit mu, a učí se na takové chování reagovat.⁸⁸

Osvěta, zvláště v médiích, je z hlediska účinnosti nejméně spolehlivá a efektivní. Osvěta zvyšuje svou účinnost tenkrát, kdy sama veřejnost kontroluje plnění normy, kdy spontánně upozorňuje příslušné orgány na zneužívání, a to i na pouhé podezření.⁸⁹ Pojmem „široká veřejnost“ se myslí „společnost jako celek, zahrnující všechny vrstvy obyvatelstva definované věkově, ekonomicky, vzděláním, zaměstnáním či jakkoliv jinak“.⁹⁰ Činiteli osvěty jsou všechny instituce, které se nějakým způsobem dotýkají života dětí. Tam můžeme zařadit především:

⁸⁵ ADAMSOVÁ, C; FAYOVÁ, J. 1997.

⁸⁶ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. 1999.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. 1998.

⁸⁹ TÄUBNER, V. 1996.

⁹⁰ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995, s. 104.

- všechny orgány státní legislativy a jimi vytvořené a pak uplatňované zákony, vyhlášky, směrnice, pokyny atd., které se zabývají dítětem a rodinou;
- politické strany se svými programy;
- církve;
- školy a školství jako celek, zdravotnictví, kulturní instituce;
- sdělovací prostředky (především televize);
- nevládní organizace dětí a mládeže;
- organizace zabývající se rodinou, atd.⁹¹

4.4 Zdravotně sociální pomoc

První podezření obvykle pochází z pedagogické diagnózy, kterou nejčastěji provádí učitel, rodič nebo sociální pracovník. Na základě této diagnózy lze vyslovit podezření a později toto podezření ohlásit lékaři, psychologovi a orgánům činným v trestním řízení. Odborné vyšetření je prováděno ze strany lékařů a psychologů.⁹²

Po násilném trestném činu je obvykle prvním krokem odborné lékařské ošetření. Lékař by měl být vnímavý nejen k tělesným poraněním dítěte, ale i k psychickému stavu dítěte. Úkolem lékařem je zjistit anamnestické údaje velmi citlivě a nevyptávat se dítěte opakovaně na okolnosti zneužití. Při zneužití může dojít i k pohlavní infekci, proto by se lékař měl ubírat i tímto směrem.⁹³ Lékařské vyšetření je součástí celkového hodnocení. Součástí je i sociální šetření, eventuálně odborný nález psychiatra, neurologa, dětského gynekologa, policejní šetření (dojde-li k ohlášení případu).⁹⁴ Psychologické pomoci a krizové intervenci je věnována následující podkapitola.

V popředí činnosti sociálního pracovníka zabývajícího se sociální problematikou v dětské populaci je fyzické, psychické a sexuální týrání. Zajímá se nejen o děti, ale i jejich rodiče, celou rodinu, dokonce i jiná společenství, jako např. školu, družinu apod. Spolupracuje s dalšími odborníky jak ze sféry zdravotnictví, tak ze sféry školství, spravedlnosti atd. K orientaci celé problematiky vychází z velmi důkladné komplexní anamnézy a z posouzení dosavadního vývoje a chování dítěte i jeho rodičů. Tato anamnéza slouží jako základní materiál i pro další pracovníky. Anamnéza je podkladem pro sociální

⁹¹ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995.

⁹² WEISS, P. A KOL. 2005.

⁹³ VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSOVÁ, Z. 1999.

⁹⁴ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995.

diagnózu, kterou lze definovat jako „zhodnocení současné situace dítěte na všech třech úrovních, které charakterizují pojem zdraví – tělesné, duševní, společenské“⁹⁵. Sociální diagnóza je základem pro sociální terapii, která znamená „soubor zásahů a opatření medicínských, psychologických, pedagogických, sociálních, právních, ekonomických a dalších, směřujících ve prospěch dítěte“⁹⁶. Práce v terénu je nezbytným úkonem soc. pracovníka. Je důležitým základem správné orientace jak při počátečním vyšetření tak při následné terapii. Při práci v terénu si sociální pracovník spíše získává důvěru a rada bývá přijímána lépe na rozdíl od rady v pracovně.⁹⁷

Základním článkem v sociálně-právní ochraně dětí, které jsou ohrožené syndromem CAN, jsou všechny obecní úřady. Jejich hlavním úkolem je děti vyhledávat a přijímat oznámení od fyzických a právnických osob a začít problém řešit. Hlavním článkem je obecní úřad obce s rozšířenou působností jako orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). OSPOD by měl shromažďovat veškerá data, informace a dokumenty související s problémem dítěte ohroženého syndromem CAN a problém řešit spolu s obecním úřadem a dalšími institucemi. OSPOD přijímá oznámení o dětech ohrožených syndromem CAN. Dalším krokem je prošetření všech skutečností uvedených v oznámení a podle míry nebezpečnosti zakročí. Mezi tyto kroky patří např.:

- uvědomění rodičů nebo jiné osoby odpovědné za výchovu;
- zajištění uspokojení základních životních potřeb dítěte, včetně zdravotní péče;
- podání soudu návrh na rozhodnutí o předběžném opatření;
- umístění dítěte do zařízení pro děti okamžitou pomoc do doby, než rozhodne soud, nebo do zdravotnického zařízení;
- podání trestního oznámení.⁹⁸

OSPOD mimo jiné v mnoha případech vykonává funkci opatrovníka podle zákona o rodině a občanského soudního řádu nebo opatrovníka dítěti poškozenému podle § 45 trestního řádu.⁹⁹

⁹⁵ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995, s. 211.

⁹⁶ Tamtéž, s. 211.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. 2009.

⁹⁹ Tamtéž.

4.4 Pomoc psychologa, psychiatra

Základem psychiatrického vyšetření je vyšetření klinické. Jedná se o řízený pohovor s pacientem. Lékař hodnotí pacientův projev, vzhled, mimiku dynamiku a náladu. Tímto se snaží zjistit přítomnost nebo přítomnost chorobných psychopatologických příznaků. Součástí pohovoru je získávání anamnestických údajů. V rámci rodinné anamnézy se zjišťuje psychiatrická zátěž, do níž se řadí výskyt duševních poruch, sebevražd, návykových stavů nebo kriminality v pokrevním příbuzenstvu, ale i prostředí, ve kterém pacient vyrůstal. V rámci osobní anamnézy se získávají informace týkající se jen osoby pacienta (např. prodělané nemoci, úrazy a operace, školní vzdělání, povolání, případné konflikty se zákonem, partnerské vztahy apod.) Zjišťují se také sociální poměry, kvalita sociálních vztahů apod. Součástí anamnézy jsou i léky, které pacient užíval a které užívá (převážně psychofarmaka), reakce na ně, případně alergické reakce.¹⁰⁰

Psychiatr spolupracuje s klinickým psychologem. Ten díky svým testovým a dotazníkovým metodám dovede detailně charakterizovat osobnost pacienta, diagnostikovat např. poruchy myšlení a intelektu nebo posuzovat věrohodnost vyšetřované osoby.¹⁰¹

Psycholog by se měl seznámit s rodinnou a širší společenskou situací dítěte i rodičů a s jejich zdravotním stavem. 1. kontakt psychologa s dítětem a rodiči je rozhodující pro následující spolupráci. Osvědčuje se (i když je to pro psychologa náročné) navázat kontakt s celou rodinou, nebo aspoň s dítětem a s tím, kdo jej doprovází. Pozorováním rodinné interakce pronikne psycholog rychleji do daného problému. Může se stát, že dítě v přítomnosti rodiče nebude komunikovat a odpovídat na otázky, nechá za sebe mluvit rodiče, bude pofňukávat. Opustí-li ale rodič místnost, dítě se zbaví strachu a rozpovídá se. Úkolem je získat dítě ke spolupráci při vyšetřování (ať už za přítomnosti rodičů nebo o samotě). Neodpovídá-li dítě na otázky nebo odpovídá-li jen útržkovitě, neznamená to, že práce s dítětem končí. Dítě potřebuje jen víc času. Malé dítě zprvu navazuje kontakt spíše neverbálně. Nepodaří-li se dítě získat na svou stranu, nelze se snažit o to násilnými prostředky. V takovémto případě se vyšetření odloží.¹⁰²

Vyšetření se ukončí tak, aby dítě odcházelo uklidněné a získalo potřebné informace a rady, co bude dál. Je užitečné mu ukázat, co je na něm dobrého. Negativní informace se

¹⁰⁰ MALÁ, E.; PALOVSKÝ, P. *Psychiatrie*, 2002.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² ŘÍČAN, P.; KREJČÍŘOVÁ, D. A KOL. 2006.

rodičům sdělí i s vyslovením nároků, který z ní pro rodiče plyne. Dítě bude potřebovat jejich pomoc a zvýšenou péči. I tenkrát, kdy mnoho rodiče zavinili, je psycholog neobviňuje, ale spíše se snaží je vést k zodpovědnosti do budoucnosti.¹⁰³

4.5 Krizová intervence

Do krizové intervence můžeme zařadit především pomoc psychologickou, lékařskou, sociální a právní. Jedná se tedy o komplexní, intenzivní pomoc. Odborná pomoc má několik forem:

1. prezenční forma, která se dělí na:
 - a) ambulantní pomoc, kdy klient přijde osobně do ambulance;
 - b) hospitalizaci, kdy je klient v krizi krátkodobě umístěn v krizovém centru;
 - c) terénní a mobilní služby, kdy je krizová intervence přenesena do míst, kde se osoba v krizi nachází;
2. distanční forma, která je dále rozdělena na:
 - a) telefonickou pomoc, která je poskytována klientům v krizi skrze telefon (linky důvěry);
 - b) internetovou pomoc realizována pomocí internetu.¹⁰⁴

4.6 Psychoterapeutická pomoc

Terapie je spojena s obnovou zevnitř. Pro oběti by měl tedy být připraven prostor emocionální reakce a vzpomínky. Jak hluboce se tyto emoce a vzpomínky ožíví, záleží na tom, jak dalece je pro to vytvořen daný prostor. Aby mohly emoce vyplout na povrch, je potřeba mít pevnou půdu pod nohama. K tomu, aby člověk mohl udělat první krok, patří odvaha a vytrvalost. Čas sám nedokáže uzdravit.¹⁰⁵

Některé ženy mají problém pracovat s terapeutem jako mužem, protože v něm automaticky vidí potenciálního pachatele a bojí se s ním být v jedné místnosti samy. Jiné zase shledávají problém v tom, že mají svou situaci řešit s terapeutkou – ženou, protože v ní pozorují svou matku, která je neuchránila před pachatelem. Ale i přesto jsou vyhledávány častěji terapeutky ženy, protože se ženou cítí být více chápány. Aby terapie

¹⁰³ ŘÍČAN, P.; KREJČÍŘOVÁ, D. A KOL. 2006.

¹⁰⁴ ŠPATÉNKOVÁ, N. A KOL. 2004, s. 15–24.

¹⁰⁵ WIRTZ, U. 2005.

byla úspěšná, měli bychom oběti nechat, ať si samy vyberou svého terapeuta, takového, ve kterého mají důvěru a se kterým se cítí bezpečně.¹⁰⁶

Existují čtyři kategorie terapeutických technik:

1. technické kategorie se stresem a techniky zvládnání;
2. na prožitek orientované, expresivně-terapeutické techniky;
3. na náhled orientované, psychodynamické techniky;
4. kognitivně-behaviorální terapeutické techniky.¹⁰⁷

První skupina technik se většinou zaměřuje na krizovou intervenci. Snaží se lidem pomoci přežít akutní krizi a zachytit ohrožující pocity. Vhodné jsou i všechny formy relaxačního tréninku pomáhající odbourání úzkosti. Druhá a třetí skupina se vztahuje na propracování vědomého a nevědomého materiálu. Jsou zde užívány např. známé techniky z gestalt terapie, psychodramatu, expresivních (výrazových) terapií. Svě místo zde mají i metody humanistické psychologie směřující ke zpracování životního příběhu a podpoře kreativity. Čtvrtá skupina se zabývá strukturami postojů a očekávání a orientuje se na změnu jednání. V terapii musí být techniky a metody variabilní. Jedna technika nebude vyhovovat všem obětem, proto je důležité techniky a metody přizpůsobovat potřebám oběti.¹⁰⁸

V terapii bývá preferována především práce s celou rodinou. Pokud je to alespoň trochu možné, mělo by dítě být ponecháno v domácím prostředí. Jsou-li odstraněny všechny stresové faktory, jen tehdy může být terapie účinná. Dítě si potom získá pocit bezpečí a důvěry v možnost zlepšení své situace.¹⁰⁹

Někdy v rámci individuální psychoterapie je užívána i hypnóza. Součástí psychoterapie často bývá i nácvik vhodných způsobů chování a vyloučení těch, které by mohly zhoršit sociální pozici zneužívaného dítěte. Užitečná může být i skupinová psychoterapie, a to v nabídnutí sdílení podobných problémů a z toho plynoucí emoční podpory, i při nácviku žádoucích sociálních strategií. Úpravou rodinných poměrů a zlepšení péče o dítě se zabývá socioterapie. Výhodná je ale spolupráce psychoterapeutů a sociálních pracovníků.¹¹⁰

¹⁰⁶ WIRTZ, U. 2005.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ VÁGNEROVÁ, M. 2004.

¹¹⁰ Tamtéž.

4.6 Svépomocné skupiny

Jiný druh pomoci můžeme nalézt ve svépomocných skupinách. Zde oběti zažívají, že na svůj problém nejsou samy. Pocit odlišnosti je nahrazen vědomím, že s jinými lidmi mají něco společného. Oběti pomalu získávají ztracenou důvěru. Cítí se jistější a pocitem, že nejsou závislé, tedy v roli tzv. pacientů, si posilují pocit sebedůvěry. Účast ve svépomocných skupinách je bezplatná, proto se skupin mohou zúčastnit i ženy ze sociálně slabších rodin, které na placené služby nemají finanční prostředky.¹¹¹

Pro účast ve skupině je nutné zvážit několik faktorů:

1. motivace – oběti, které mají určité obavy o vstupu do skupiny a o účinnosti skupiny, ve skupině dlouho nevydrží. To u jiných účastníků může vyvolat pocity opuštěnosti a bezmocnosti;
2. schopnost mluvit o incestu bez větší paniky nebo těžkých depresí – oběti, které se bojí diskuze týkající se sexuálního násilí a nedokážou ustát silné emoční situace, nejsou připraveny na práci ve skupině. Taková reakce na ostatní účastníky působí dojmem, že se musí brát ohled, a proto nebudou vyprávět svůj příběh. Také to ale může vyvolat pocity úzkosti;
3. psychická a sociální situace – oběti v krizi, nebo v závislosti na alkoholu či omamných látkách jsou pro skupinu zátěží, respektive nejsou připraveny na zátěž, která vyplývá z práce ve skupině.¹¹²

I když se u nás svépomocné skupiny pro zneužívané osoby nevyskytují, autorka se přesto rozhodla zmínit svépomocné skupiny jako jednu z forem pomoci. Máme svépomocné skupiny např. pro osoby závislé na alkoholu nebo na drogách, nebo pro osoby, které si prošly přírodní katastrofou. Zneužívané osoby mohou navštěvovat takové svépomocné skupiny, v nichž se řeší problematika nejvíce podobná tomu, jakou zažívá sama zneužívaná osoba.

4.7 Pomoc církve

Následující podkapitola je zde zařazena a obšírněji vysvětlena proto, že úzce souvisí s výzkumem v praktické části práce. Respondentky (oběti) využili zejména a právě onu pomoc církve.

¹¹¹ WIRTZ, U. 2005.

¹¹² Tamtéž.

Oběti se obvykle vydávají jednou ze dvou cest. Buď svou bolest přijímají s beznadějným cynismem, nebo se naopak uklidňují tím, že to ještě není tak zlé. Bůh se na utrpení dívá zcela jinak. Bůh dal každému pozvání na „cestu uzdravení“, ale ne každý toto pozvání přijal a snažil se z toho mnoho vytěžit.¹¹³

Některým může být tato forma prospěšná, u jiných se bude jednat pouze o první krok na cestě ke komplexnímu uzdravení jejich osobnosti. Nepastorační forma pomoci se od pastorační péče liší v tom, že prvně jmenovaná není schopna zcela reflektovat duchovní stránku. Pastorační péči rozumíme „duchovní péči o jiné, aby uvěřili, duchovně rostli, překonávali problémy, pokračovali na cestě víry, žili k Boží slávě věčného života“.¹¹⁴

Pastorace má několik forem. Pastoraci lze vykonávat pastoračním rozhovorem s jednotlivcem nebo i s malou skupinou, přímou modlitbou, pastoračním dopisem, praktickou pomocí (spojenou s duchovním povzbuzením). Do pastorace můžeme také zařadit kázání, celou bohoslužbu, nebo i pastorační působení společenství církve. Pomoc bližnímu je povinností každého křesťana, ale i dalších pracovníků.¹¹⁵ Nedílnou součástí pastorace je povzbuzení. Stejně jako ve sportovních zápasech hraje důležitou roli povzbuzování, stejně tak je tomu i v duchovním doprovázení. Povzbuzovat mohou nejen duchovní (pastorační) pracovníci, kazatelé, kněží atd., ale i přátelé a rodina. Na vlastních životech můžeme vidět, kolikrát nás rodina nebo přátelé povzbuzovali a stáli při nás, abychom dosáhli svého cíle.¹¹⁶

Každý rozhovor je zcela jiný. Mohou být rozhovory krátké i dlouhé, hluboké i povrchní, přátelské i nepřátelské, chtěné nebo nechtěné (vynucené), jedinečné i často se opakující. Některé rozhovory skončí jedním setkáním, jiné mohou být jako „seriál na pokračování“. Rozhovor je dialog mezi lidmi, který by neměl nabývat podobu „výslechu“.¹¹⁷ Pastorační (pastýřský nebo také duchovní) rozhovor je základní formou pastorace. Nejedná se o monolog. Není to ani rozhovor nadřízeného s podřízeným, nýbrž rozhovor duchovních sourozenců v Boží přítomnosti. Nejčastější formou rozhovoru je dialog, možný je však i rozhovor se skupinou (např. rodinou, skupinou mládeže).¹¹⁸ Rozhovoru zpravidla předchází příprava, a to přímá a nepřímá. Pravý vztah k člověku lze nalézt v modlitbě a v meditativním čtení Písma. Součástí nepřímé přípravy je tedy modlitba (nejen za sebe, ale i za druhé), studium Bible, ale také budování svého vztahu s Bohem a příkladný život.

¹¹³ ALLENDER, D., B. 2003, s. 5.

¹¹⁴ STEHLÍK, D. 2009/2010.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ STEHLÍK, D. 2009/2010.

¹¹⁷ KŘIVOHLAVÝ, J. 1993, s. 9–11.

¹¹⁸ STEHLÍK, D. 2009/2010.

V přímé přípravě se po formální stránce jedná o získávání informací o člověku (nebo rodině), s kterým bude veden rozhovor.¹¹⁹

Pastorační dopis je velice podobný pastoračnímu rozhovoru. Používá se především tam, kde mezi pastorujícím (pomáhajícím) a pastorovaným (osobou, které se pomáhá) je větší zeměpisná vzdálenost. Pastorační dopisy mohou být psány nejen jednotlivcům, ale i celým skupinám. Výhodou pastoračního dopisu je zejména to, že stejně jako odpověď na něj může být dobře promyšlený. Tento dopis lze číst na vhodném místě, ve vhodnou dobu a po částech. Můžeme se k němu stále vracet. Ovšem jeho nevýhodou je, že chybí osobní kontakt. Nelze zde reagovat na neverbální stránku komunikace. Někdy tudíž dochází k nepochopení. Dále schází možnost společné modlitby. Na druhou stranu odpadají rušivé elementy, které mohou naopak zkomplikovat průběh rozhovoru.¹²⁰

Modlitba otevírá cestu k jiným formám pastore, je důležitou pomocí v různých problémech. Jedná se i o součást přípravy na pastore, při které se modlí jak za pastorující, tak za pastorované.¹²¹ Modlitba je něco jedinečného a nelze ji dostatečně popsat. Základem všech definic, které pro modlitbu existují, je „poznání, že modlitba je činnost lidského srdce vtaženého do božské oblasti“¹²². Modlitba nemusí být pokaždé stejná. Jednou se jedná o modlitbu individuální a neformální, jindy může jít o modlitbu společnou a formální. Také jde o modlitbu vnitřní a vnější. Modlitba bývá i součástí liturgie. Vnitřní (duchovní) modlitba je setkání mysli s Bohem, není navenek projevem slovy, kdežto vnější modlitba je vyjádřena slovy a obřady. Modlitbou můžeme nejen chválit, ale i prosit, přimlouvat se a smířovat se. Modlitba znamená osobní vztah k Bohu. Součástí rozhovoru člověka s Bohem tedy jsou všechny strasti i radosti.¹²³

Církev je zrozena z Božího slova. Kázání a církev jsou ve vzájemném vztahu. Kázání se totiž koná pro církev a koná se v ní. Účelem kázání je umožnit vznik víry. Jen vírou si člověk může uvědomit hřích, jen vírou může dosáhnout odpuštění a stát se účastníkem věčného života.¹²⁴ Společným rysem kázání a pastoračního rozhovoru je snaha oslovit člověka v nejhlubších polohách lidství, polohách odpuštění a naděje nového života. Rozdíl nacházíme v tom, že kázání, oproti pastýřskému rozhovoru, ve kterém se vychází ze situace jednotlivce, hlásá Boží slovo všem posluchačům.¹²⁵

¹¹⁹ SMOLÍK, J. 1991, s. 44–45.

¹²⁰ STEHLÍK, D. 2009/2010.

¹²¹ STEHLÍK, D. 2009/2010.

¹²² PESCHKE, K., H. 1999, s. 132.

¹²³ Tamtéž, s. 133–134.

¹²⁴ JESCHKE, J., B. 1963, s. 26–102.

¹²⁵ SMOLÍK, J. 1991, s. 13.

Na cestě uzdravení může být několik způsobů, jakými se člověku dá pomoci. Jedním z nich je bohoslužba za vysvobození. Součástí této bohoslužby je sestavování rodokmenu a následná snaha rozpoznat, za koho je účel modlitby. Před zahájením modlitby je třeba rozhodnout, kdo všechno bude přítomen této bohoslužby. Někdy se stává, že se účastní jen několik málo lidí. V některých případech se bohoslužby slaví i za nepřítomnosti osob, nebo bez souhlasu daných osob, za které je bohoslužba konána. Tyto osoby se nemohou zúčastnit např. kvůli svému duševnímu stavu, zeměpisné vzdálenosti nebo nezájmu. Vždy je lepší, když jsou osoby potřebující modlitbu přítomny. Má to větší účinek, což ale nevylučuje fakt, nepřítomnost osoby by účinek vylučovala. Bohoslužby mohou být přítomny i rodina a přátelé, kteří se chtějí modlit se zraněným člověkem.¹²⁶

4.7 Propojenost forem pomoci

V oblasti péče o zneužívané děti se střetávají odborníci z oblasti péče o rodinu a dítě (pediatři, psychologové, sociální pracovníci), ale i z oblasti legislativy, vyšetřovacích orgánů, státní správy a soudnictví.

Rozlišujeme:

- sociální intervenci – jedná se o intervenci základní. Je uskutečňována většinou terénními pracovníky, pracovníky orgánů péče o rodinu a dítě a pracovníky krizových center.
- terapeutickou intervenci – jde o léčbu a prevenci následků sexuálního zneužití. Velice významné je pracovat nejen se samotným dítětem, ale i s celou rodinou a dalšími navazujícími subjekty, jako jsou školy, orgány péče o dítě, lékaři, policie a další.¹²⁷

Hlavním cílem intervence je mírnit negativní emoce a navrátit dítěti pocit bezpečí a kontroly nad vlastním tělem. Pomoci by se mělo i sourozencům, jako častým pasivním svědkům zneužívání.¹²⁸

Jak je výše uvedeno, je spolupráce s lékaři, psychology, pedagogy, orgány činnými v trestním řízení, soudy a nestátními subjekty nezbytná. Různé pohledy a přístupy

¹²⁶ McALL, K. 2007, s. 31.

¹²⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. 2004.

¹²⁸ Tamtéž.

odborníků je přínosné v tom, že pomáhají rychleji a efektivněji zajistit pomoc v konkrétním případě.¹²⁹

Úkolem pomoci (léčby) je „odstranit či na nejmenší míru omezit důsledky špatného zacházení s dítětem“¹³⁰. Danou pomocí se očekává navrácení žádoucí tělesné, psychické i sociální pohody dítěte. Od prosté léčebné péče medicínské se liší zejména v tom, že pomoc zneužívání musí být komplexní a interdisciplinární. U zneužívaného dítěte nejde pouze o lékařskou péči, ale především o duševní podporu a pomoc. Kromě terapeutických aktivit dochází k hlubšímu diagnostickému postupu, současně s podáním hlášení o zneužívání, nebylo-li podáno dříve.¹³¹

V další fázi pomoci se jedná o šetření v rodině, šetření u dětského lékaře, ve škole, na Orgánu péče o rodinu a děti a všude tam, kde se dají získat spolehlivé informace. Vytyčí se plán komplexní terapie, nejčastěji ve spolupráci s právě zmíněným Organem péče o rodinu a děti. V případě potřeby se nyní zahajuje řešení civilně právních otázek, a to za účasti Orgánu péče o rodinu a děti a soudu. Nejvýznamnější terapeutickou aktivitou je psychoterapie a socioterapie.¹³²

O třetí fázi se dá mluvit jako o etapě dlouhodobého sledování dítěte a jeho rodiny a komplexní podpory, pomoci a snahy vyřešit alespoň základní vztahy mezi zúčastněnými. Hlavní roli zde hraje specializovaný lékař (neurolog, psychiatr, rehabilitační lékař, gynekolog a jiní), psycholog (jak pro děti, tak dospělé), léčící především pomocí psychoterapie a rodinné terapie, dále sociální pracovník, poskytující či zajišťující potřebná sociální, sociálně-právní a dávková opatření. V mnoha případech je nutná i účast školy (např. její změna, přeřazení do pomocné školy, zapojení výchovného poradce, třídního učitele apod.). Tenkrát, kdy dojde ke kladnému výsledku, je příhodné čas od času se ke zneužívanému dítěti a jeho rodině vracet a zjišťovat možná rizika opakování dané situace či neuzdravení všech důsledků zneužití.¹³³

Současně s výše uvedeným postupem pomoci lze zde také zařadit pastorační péči. Tato péče nepřísluší jen pastoračním (duchovním) pracovníkům, ale i přátelům rodině, nebo dokonce i psychologickým (křesťanským psychologům) a sociálním pracovníkům. Pastorační péče lze vykonávat souběžně s nepastorační pomocí. Základem pastorační péče je pastorační rozhovor a duchovní doprovázení. Významný přínos pastorační péče lze vidět

¹²⁹ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. 2009.

¹³⁰ DUNOVSKÝ, J. DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. A KOL. 1995, s. 215.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

také v povzbuzování a v modlitbě. Svým obsahem se modlitba liší od nepastorační formy pomoci, ale může být užitečná pro zneužívaného jedince, který se snaží v duchovním vedení najít odbornou pomoc a pochopení.¹³⁴

¹³⁴ STEHLÍK, D. 2009/2010.

II PRAKTICKÁ ČÁST

Pro praktickou část této bakalářské práce s názvem „Incestní zneužívání dítěte a způsob jeho chování“ jsme zvolili kvalitativní výzkum. Hlavním úkolem bylo stanovit cíl výzkumu a výzkumný problém, dále vytyčit podmínky, za kterých měl být výzkum realizován, vytvořit dotazníky a vybrat vhodné respondenty. Získaná data jsme následně zpracovali a z daných zpracovaných dat jsme pak mohli určit, zda jsme naplnili náš cíl, a odpovědět na výzkumný problém.

5 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Cílem výzkumu je:

- zjistit, jak se nejbližší okolí vnímá na oběť;
- zjistit, jak se oběť vnímá na své nejbližší okolí;
- zjistit, jak nejbližší okolí reaguje na zjištění incestního zneužívání blízké osoby;
- zjistit, jak se projevuje incestně zneužívaná oběť vůči sobě a vůči okolí;

Jako výzkumný problém je stanovena otázka: „Jaký je rozdíl pohledu oběti a pohledu nejbližšího okolí na chování oběti incestního zneužití?“. Mezi doplňující otázky jsme zařadili:

- Jak významný je tento rozdíl pohledu?
- Je možné, aby se vnímání (pohled) oběti shodovalo s vnímáním nejbližšího okolí?

Předpokládáme, že rozdíl pohledu oběti a pohledu nejbližšího okolí na chování oběti incestního zneužití je značně významný, zcela odlišný a velmi zjevný. Oběť i nejbližší okolí vnímají chování oběti zcela rozdílně. Jen výjimečně se stává, že vnímání oběti a vnímání nejbližšího chování se bude shodovat. Toto shodné vnímání bývá jen povrchní. Vnitřní hluboké prožívání oběti může být v rozporu s vnějšími projevy chování a s názory prezentovanými navenek.

6 Metodologie výzkumu

Pro zrealizování praktické části jsme zvolili kvalitativní výzkum. Jako metodu sběru dat jsme použili jak strukturovaný dotazník, tak i strukturovaný rozhovor. Původně jsme chtěli využít jen strukturovaného rozhovoru, ale pro většinu respondentů byl přijatelnější dotazník. Tento dotazník přikládáme jako přílohu k této práci (příloha č. 1 a č. 2).

Při výběru výzkumného vzorku pro kvalitativní výzkum se mohou využít metody nepravděpodobnostního výběru a metody pravděpodobnostního výběru. Mezi metody nepravděpodobnostního výběru patří např.: příležitostný výběr a záměrný (neboli účelový) výběr.¹³⁵

Pro výzkum této práce jsme zvolili metodu příležitostného výběru a metodu záměrného (účelového) výběru. V rámci metody záměrného výběru cíleně vyhledáváme účastníky podle určitých vlastností. Základním kritériem výběru je právě ona určitá vlastnost nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině) a účastníci ochotni zapojit se do výzkumu musí toto kritérium splňovat. Základním principem příležitostného výběru je využívání příležitostí, které se v průběhu realizace výzkumu naskytanou, k získání účastníků výzkumu.¹³⁶ Jako základní kritérium jsme stanovili, aby respondenti znali ve svém blízkém okolí osobu incestně zneužívanou nebo, aby sami respondenti byli oběťmi incestního zneužívání.

Jako metodu analýzy dat jsme zvolili metodu vytváření trsů. Tato metoda je určena k seskupení určitých výroků do skupin (trsů). Společným znakem takového trsu může být např. tematický okruh, prostorový okruh, časový okruh, personální okruh atd. My jsme vytyčili 4 analytické kategorie:

1. vztahující se k problematice incestního zneužívání,
2. zkoumající reakce respondentů na zjištění incestního zneužívání,
3. týkající se chování respondenta a oběti,
4. zjišťující způsob pomoci.

¹³⁵ MIOVSKÝ, M. 2006.

¹³⁶ Tamtéž.

7 Realizace výzkumu

Našli jsme 8 respondentů (dále jen respondenti), kteří ve svém okolí znají incestně zneužívanou osobu a kteří byli ochotni nám vyplnit dotazník nebo s námi uskutečnit rozhovor. Také máme 2 respondenty (dále jen respondentky /oběti/), kteří se sami stali obětí incestního zneužití. Jména respondentů jsou pozměněna. Všichni respondenti jsou z křesťanského kolektivu. Jen jeden z respondentů není věřící. Informace zjištěné od nevěřícího respondenta jsou užitečné v tom, že obětí incestního zneužití se stala jeho partnerka a tento respondent je jí nejbližší.

Respondentky (oběti) se neshodují s osobami (oběťmi), které znají respondenti (lidé z nejbližšího okolí). Výjimkou je kněz Štěpán, který obě respondentky (oběti) zná. Jeho odpovědi jsou ale sdělovány jen do té míry, jak mu to dovoluje zpovědní tajemství. Ostatní podobnosti ve výpovědích respondentů a respondentek jsou zcela náhodné.

S respondenty jsme se kontaktovali osobně, abychom zjistili okolnosti, zda splňují kritéria pro to, aby se mohli stát respondenty. Všem respondentům jsme dotazník rozeslali elektronickou poštou na podzim roku 2010. Na zpracování dotazníku byl respondentům dán dostatek času. Vypracované dotazníky nám zpět zasílali v průběhu až do jara roku 2011. Respondenti byli na začátku výzkumu ujištěni, že bude zachována jejich anonymita a zjištěné informace budou využity jen pro zpracování bakalářské práce. Respondentům byl i dán prostor pro případné dotazy, které by se v průběhu vyplňování naskytly.

Respondentkám – obětem byly kladeny odlišné otázky od otázek, na které jsme se ptali respondentů – lidí z nejbližšího okolí oběti, proto jsme vytvořili dva různé dotazníky (viz přílohy č. 1 a č. 2). Otázky byly navrhovány, aby korespondovaly s vytyčeným cílem výzkumu. Otázky pro respondenty byly rozděleny do čtyř analytických kategorií:

1. vztahující se k problematice incestního zneužívání
 - pro nejbližší okolí
 - Co je podle Tebe incestní zneužívání?
 - Znáš někoho, kdo, si prošel incestním zneužíváním? *Nechci vědět, o koho se jedná.*
 - pro oběti
 - Jak jsi vnímal (a) incestní zneužívání z počátku a jak to vnímáš nyní?
2. zkoumající reakce respondentů na zjištění incestního zneužívání
 - pro nejbližší okolí

- Jak jsi reagoval (a), když ses to dozvěděl (a)?
 - Poznal (a) jsi na něm (ni), že byl (a) incestně zneužíván (a)?
 - ✓ Jestli ano, jak jsi to poznal (a)? Čím se odlišoval (a) od svých vrstevníků?
 - ✓ Jestli ne, bylo to pro Tebe velké překvapení? Čekal jsi to?
 - Věřil (a) jsi mu (jí)?
 - ✓ Jestli ano, na základě čeho jsi mu (jí) uvěřil (a)?
 - ✓ Jestli ne, proč bylo pro Tebe těžké mu (jí) uvěřit?
 - Proč se oběť nikomu předtím nesvěřila? Proč se svěřila právě Tobě?
- pro oběti
- Našel (našla) jsi někoho, komu jsi mohla věřit a svěřit se mu?
 - ✓ Jestli ano, kdo to byl? Nemusíš ho jmenovat. Proč právě on (a)? Co Tě vedlo k tomu se svěřit? Po jak dlouhé době ses svěřil (a)? Co Tě vedlo k tomu to tak dlouho tajit?
 - ✓ Jestli ne, co Ti brání se někomu svěřit? Co Tě vede k mlčení?
 - Jak reagovali lidé, kterým ses svěřil (a)?
3. týkající se chování respondenta a oběti
- pro nejbližší okolí
- Jak se změnilo jeho (její) chování k Tobě, když jsi již věděl (a) o zneužití? Změnilo se nějak?
 - Když se zpětně podíváš na chování zneužívané osoby, odpovídalo její chování dané situaci?
 - ✓ Jak se chovala vůči
 - svým vrstevníkům?
 - rodině a příbuzným?
 - ostatním lidem?
- pro oběti
- Jak Tě ovlivnilo incestní zneužívání?
 - Změnil (a) ses nějak vůči
 - ✓ svým vrstevníkům?
 - ✓ rodině a příbuzným?
 - ✓ ostatním lidem?
 - V čem se cítíš být jiný (á), odlišný (á), méněcenný (á)?

- Záviděl (a) jsi někdy svým vrstevníkům relativně normální život? Proč?
- Změnilo se nějak chování pomáhajících vůči Tobě? Jak?
- Jak se změnilo Tvé chování vůči nim?

4. Zjišťující způsob pomoci

→ pro nejbližší okolí

- Snažil (a) ses mu (jí) nějak pomoci? Jak?
 - ✓ Byla Tvá snaha pomoci užitečná? V čem?
 - ✓ Přijímala oběť Tvou pomoc?
- Kdybys mohl (a) ve svém chování vůči oběti nebo v pomoci oběti něco změnit, udělat něco jinak, nebo udělat znovu, co by to bylo? Proč?
- Kdybys měl (a) možnost něco říct, něco vzkázat dalším obětem incestního zneužívání, co by to bylo?

→ pro oběti

- Snažili se Ti nějak pomoci ti, kterým ses svěčil (a)? Jak?
 - ✓ jak se jim to podařilo?
- Kdybys měl (a) možnost nabídnout pomoc také někomu dalšímu, kdo byl stejně postižen, jak bys to udělal (a)? Co bys vyřídil (a) těm, kteří si prošli nebo procházejí podobným osudem jako ty?

7.1 Stručná charakteristika respondentů

→ respondenti z nejbližšího okolí oběti

	<i>profese</i>	<i>věk</i>
<i>Hana</i>	sociální pracovnice	29
<i>Zuzana</i>	studentka soc. práce na VŠ	20
<i>Štěpán</i>	kněz římskokatolické církve	49
<i>Lenka</i>	pedagog ve speciální škole	26
<i>Jaroslav</i>	policista	31
<i>Eliška</i>	pastorační pracovnice	29
<i>Denisa</i>	sociální pracovnice	24
<i>Filip</i>	student výpočetní techniky	25

→ respondenti – oběti

	<i>profese</i>	<i>věk</i>
<i>Veronika</i>	studentka biochemie na VŠ	22
<i>Barbora</i>	nezaměstnaná	24

8 Interpretace výzkumu

Získané informace jsme rozdělili do 4 výše uvedených analytických kategorií. Jednotlivé odpovědi všech respondentů jsme porovnali a v daných kategoriích jsme se snažili zachytit základní myšlenku odpovědí.

8.1 Okruh vztahující se k problematice incestního zneužívání

První okruh, kterým jsme se zabývali, se vztahoval k problematice incestního zneužívání. Všichni respondenti, kteří se zúčastnili výzkumu, se shodují na tom, že incestní zneužívání je pohlavní styk nebo jakákoli manipulace se sexuálním podtextem mezi příbuznými (srovnej 2. kap. Incest). Respondentky (oběti) uvádějí, že na počátku zneužívání nic neřešily. Myslely si totiž, že je to „zcela normální a běžné“. Později si začaly uvědomovat, co se jim stalo. Tato doba byla pro ně velice kritická, dokonce se několikrát pokusily o sebevraždu. Domnívaly se, že to všechno byla jejich vina. Nyní se se zkušeností smířily a vyrovnaly se s minulostí (srovnej 3.4 Postavení oběti v rodině).

8.2 Okruh zkoumající reakce respondentů na zjištění incestního zneužívání

Druhý okruh zkoumal reakce respondentů na zjištění incestního zneužívání. Při zjištění faktu incestního zneužití byli respondenti překvapeni, šokováni a většina z nich pociťovala i smutek. Nikdo z nich na dané osobě sice nic nepoznal a ani to nečekal, že se stala obětí, ale v chování všichni pozorovali, že něco není v pořádku. Na oběti bylo znát, že ji něco trápí. Lenka tvrdila, že „v chování bylo něco, co naznačovalo jistou narušenost blízkých vztahů“. Jaroslav (partner zneužité dívky) uvedl, že na ni byla znát nejistota a bojácnost. Měla strach z 1. pohlavního styku s partnerem, ale zároveň pociťovala „touhu zkusit něco příjemného a napravit celou skutečnost, co se udála v minulosti“. Eliška se tuto zkušenost od oběti dozvěděla v době, kdy dívka byla s danou zkušeností vyrovnaná. Při zjištění této události byla velice překvapená, jelikož měla představu, že incestně zneužívané osoby vykazují určité známky po zneužití. U této osoby ale nacházela cílevědomost, pilnost, pracovitost, učenlivost apod.

Všichni respondenti zneužitě osobě věřili. Domnívali se, že taková věc se nedá vymýšlet. Oběti uvěřili na základě výpovědi. Jen Jaroslav tomu nepřikládal takovou pozornost, protože se informaci o zneužití dozvěděl z telekomunikačních prostředků, ale uvěřil, když viděl, jak byla dívka ve spánku hodně neklidná, převracela se a mluvila v úzkosti a strachu.

Na otázku, proč se oběť předtím nikomu nesvěřila, respondenti odpovídali téměř shodně, a to že se zneužitá osoba zřejmě styděla, neměla se na koho obrátit, nebo se bála samotné společnosti a jedinců, že ji za to odsoudí (srovnej 3.4 Postavení oběti v rodině). Podle respondentů se zneužitá osoba svěřila proto, že byli přátelé a důvěřovali si. Jaroslav sdělil, že nebyl žádný důvod něco tajit.

Respondentky (oběti) si našly několik nejbližších osob, kterým byly ochotny se svěřit. První osobou, které se respondentky (oběti) svěřily o své zkušenosti, byl kněz Štěpán. Tento kněz je zpovědníkem obou dívek. O své zkušenosti mluvily s knězem Štěpánem proto, že je vázán zpovědním tajemstvím. Další osoby, kterým byly dívky ochotny se svěřit, se sice již neshodovali, ale byly to ty, kterým důvěřovaly. Veronika se kromě kněze Štěpána svěřila ještě své nejlepší kamarádce, protože jí věřila, knězi ve městě, ve kterém studovala střední školu, protože se ptal, proč dělala ty či ony hříchy, kamarádovi, který to z ní vyzvěděl, svému příteli, protože to na ni poznal a nechtěla před ním mít tajnosti. Barbora se dále svěřila pár přátelům, protože potřebovala, aby se s ní někdo modlil, terapeutce a knězi, protože k nim šla na modlitbu rozvázání, a svému příteli, protože před ním nechtěla nic tajit. Všichni, komu se respondentky (oběti) svěřily, se jim snažili pomoci přinejmenším modlitbou nebo nasloucháním. Verončin přítel chtěl otci dívky jako pachateli říct, že všechno ví, ale Veronika mu to rozmluvila. Barbořin přítel jako policista se rozhodl tuto situaci řešit zákonem, ale Barbora ho přemluvila, aby to nedělal.

8.3 Okruh týkající se chování respondenta (znající oběť) a chování oběti

Třetí okruh byl věnován chování respondenta a oběti. Nikdo z respondentů nezpozoroval žádnou změnu v chování oběti vůči vlastní osobě, když už věděli o zneužití. Naopak někteří z nich uvedli, že se vztah mezi obětí a respondentem naopak prohloubil a byli si bližší. Zda se ti, kterým se respondentky (oběti) svěřily se svou minulostí, nějak vůči nim změnili, odpověděli, že se jejich chování nijak nezměnilo. Veronika uvedla, že její kamarád chtěl, aby se doma zdržovala co nejméně, a když to bude možné, aby spala u něj. Barbořin přítel naopak řekl, že o to víc ji bude ochraňovat a nedopustí, aby jí někdo ublížil. Obě respondentky (oběti) se domnívají, že se jejich chování vůči těm, kterým se svěřily, se nijak nezměnilo.

Respondentům i respondentkám (obětem) byla dále položena otázka, jak se oběť chovala vůči svým vrstevníkům, rodině a příbuzným a vůči ostatním lidem. Podle respondentů byly oběti spíše osamocené, nezapojovaly se do kolektivu, nebo se chovaly s odstupem, moc se neprosazovaly se, většinou všechno řešily jen v sobě. Někteří

respondenti si dokonce všimli, že si oběť na některé osoby (zejména osoby opačného pohlaví) snažila vytvořit silnou vazbu (srovnej 3.2 Fyzické, psychosomatické, psychické důsledky). Lenka měla dokonce pocit, že chování oběti vůči daným osobám hraničilo až s citovým vydíráním. Vůči rodině a příbuzným měly oběti spíše odtažitý vztah. Z rozhovorů s obětí většinou vyplývalo, že své blízké má ráda, ale že mezi nimi existuje určitá bariéra, která brání vřelejšímu projevu mezi těmito osobami. Vůči své matce byla citově opatrnější a méně důvěřivá, protože zaujala postoj, že jí matka neuchránila, nezabránila tomu, co se jí stalo. Mohli bychom říct, že k prarodičům měla oběť bližší vztah než k rodičům. V reakcích vůči chování k ostatním lidem se respondenti rozcházel. Někteří respondenti nedokázali říci, jak se k ostatním lidem oběti chovali. Druzí uvedli, že je oběť zamlklá, odtažitá, nevýrazná a těžko se prosazuje. Jiní se zmínili, že je tolerantní, přátelská, společenská a psychicky vyrovnaná. Pohled na chování oběti si respondenti vytvářeli na základě toho, z jaké stránky a jak hluboce ji dokázali poznat a jak byli oběti blízko.

Respondentky (oběti) si neuvědomují, že by se nějak změnily vůči svým vrstevníkům. Vůči své rodině a svým příbuzným naopak věděly velice přesně, v čem se změnily. Obě dvě dívky řekly, že k rodině ztratily důvěru a nevěří jim tolik jako dříve. Barbora se dokonce svěřila, že vůči rodině a svým příbuzným neprojevuje téměř žádné emoce. Veronika nevěděla, jestli se vůči ostatním lidem nějak změnila, ale uvedla, že nevěří cizím lidem a trvá jí delší dobu, než se s nimi sblíží. Více věří ženám. Naopak Barbora si nedokázala uvědomit, v čem by se vůči ostatním lidem změnila. Podle ní by tuto změnu měli posoudit spíše lidé z vnějšího okolí.

Obě respondentky (oběti) zneužití značně ovlivnilo. Veronika nevěří cizím mužům. Než je pozná, drží si od nich značný odstup. Snaží se, aby nebyla v blízkosti těch, kteří jí ublížili. Barbora má nízké sebevědomí (srovnej 3. kap. Důsledky incestního zneužívání) a je příliš důvěřivá. Bojí se komunikovat s cizími lidmi. Respondentky (oběti) se cítí být odlišné od ostatních v tom, jaký vztah mají ke svým rodičům. Svým vrstevníkům závidí to, jak vřele se k nim rodiče chovají. Obě dívky totiž tuší, že s jejich rodiči takový vztah mít už nikdy nebudou.

Pro obě respondentky (oběti) bylo zneužívání prvním krokem ke konverzi. Hledaly totiž lásku a pochopení, které se jim v rodině nedostávalo (srovnej 3.3 Duchovní důsledky). V počátcích v cestě víry je doprovázel zejména kněz Štěpán, který je také respondentem výzkumu. Štěpán byl prvním člověkem, který dívkám začal pomáhat jak vyslechnutím, modlitbou, tak duchovním doprovázením.

8.4 Okruh zjišťující způsob pomoci

Čtvrtý okruh zjišťoval způsob pomoci. Všichni respondenti se snažili oběti pomoci. Téměř ve všech případech pomoci šlo o naslouchání, povzbuzování a modlitbu. Podle respondentů byla pomoc užitečná, a to v uvědomění si a v pohledu na realitu. Oběti pomoc přijímaly. Polovina respondentů by ve své pomoci nic neměnila a zřejmě udělala totéž. Ostatní se svěřili s tím, že by oběti dali více znát jejich přítomnost a lásku, ukázali i jiný pohled a byli vytrvalejší v modlitbě. Lenka by někdy dokonce zvolila i trochu tvrdá slova, ale s opatrností, jen proto, aby oběti nemusela lhát. Jaroslav by naopak zkusil hypnózu, aby oběť odbourala své prožitky z minulosti.

Obě respondentky (oběti) připustily, že ti, kterým se svěřily, jim pomáhali. Veronice oba kněží řekli, že se má bránit a modlit se. Spíše jí stačilo, když ji kněží vyzpovídali. Také sdělila, že ona pomoc nepotřebuje. Barbora naopak vyzpovídala, že téměř všichni, kterým se vypovídala, jí pomáhali modlitbou a nabídli jí, že může přijít, kdykoli bude potřebovat. Obě dívky pomoc viděly jako užitečnou.

Poslední otázkou, která byla respondentům i respondentkám (obětem) položena, bylo to, co by řekli, vzkázali obětem incestního zneužití, které mlčí a bojí se s tím něco dělat. Odpovědi respondentů a respondentek (obětí) na tuto otázku jsou doslova citovány.

Hana: „Asi aby co nejdříve našli ve svém okolí někoho, komu by se mohli svěřit a vypověděli to, aby se snažili s tím něco dělat, a hlavně se nestyděli, že to není jejich chyba.“

Zuzana: „Že na to nejsou sami, že je tady vždycky někdo, kdo jim pomůže.“

Jaroslav: „Když se vám to stane, neutíkejte od problému, když vznikl, řešte ho s psychologem, všechny iniciátory ihned oznamte, zajistěte si důkazy.“

Denisa: „Asi bych vzkázala, že jsou milované – i přesto, jak moc jim bližní ublížili a jak se cítí nehodní, bezcenní, zranění. Vzkázala bych takovéto osobě, aby věděla, že je milovaná, že nezáleží na tom, jak se na sebe dívá svými očima, ale v mých očích je jedinečná, krásná, nenahraditelná osoba, která má velkou cenu a které si vážím. Řekla bych jí, že i když jejímu tělu a duši v minulosti někdo hodně ublížil, nyní je ten zlý sen – noční můra pryč, a že jsou před ní nové dny. Přála bych těmto osobám, obětem incestních zločinů, aby opět našly úctu k sobě samým, ke svému tělu, aby mohly zapomenout na zločin, který byl na nich spáchán, aby jednou mohly odpustit. Svým pachatelům, rodině, přátelům, sobě. A že si vážím jejich odvahy.“

Lenka: „Tak hlubokou ránu způsobenou blízkým člověkem dokáže zcela uzdravit Bůh. A chce to dělat. Jděte za Ním, prostě o uzdravení a věřte, že se to děje. Jen je potřeba vykročit dál, netočit se v bludném kruhu. Spolupráce s dobrým (nejlépe křesťanem) psychologem je taky na místě a podpora společenství jakbysmet.“

Filip: „Vyrovnat se s podobnou zkušeností je nutné pro další vývoj v životě. Touto zkušeností život nekončí. Podle mě jsou dva extrémy, oba špatně. Oběť zabředne do svého trápení, zdánlivě rezignuje na svůj život a snaží se najít někoho, kdo by ji tím jejím životem pronesl, komu se bezmezně odevzdá, protože jako postižená má přece na podobného zachránce, terapeuta, prince/princeznu atd. nárok. Druhý extrém je takový, že oběť se tváří, jako by se nic nestalo, možné psychické důsledky prožité zkušenosti si nepřipouští. Často ulítá do unáhlených vztahů, které po chvíli zkrachují, ale nachází si druhý, aby světu dokázala, že co se týče sexuality, je v pořádku. V prvním případě bych doporučil zapřít sám sebe, svůj zájem o vlastní zranění si přestat tolik zabírat a otevřít se realitě, která může být konzultována s osobou blízkou, jež neutrpěla podobnou traumatizující zkušenost. Osobně bych doporučoval, aby si oběť začala budovat svoji důstojnost, kterou má od Boha a ne od lidí, ani těch, kteří jí ublížili, ani těch, kteří jí pomáhají. V druhém případě by má rada zněla podobně, jen to zabírání si vlastního zranění bych obrátil. Zaměřil bych se na určité odchylky jejího chování, které se s tím mohou souviset. Ale nejdůležitější je, podle mě, poznání své důstojnosti, kterou každému vložil Stvořitel do duše a která není umenšena hříchy druhých, ale jen hříchy vlastními.“

Eliška: „Incestní chování není v žádném případě žádoucí, není normální a je neomluvitelné. Proto rychle najděte někoho, komu důvěřujete a problém mu svěřte. A taky mám vzkaz všem dospělákům – naslouchejte více svým dětem, vnukům a žákům, třeba se vám snaží říct něco životně důležitého!!!“

Štěpán: „Svěřte se někomu důvěryhodnému a snažte se znovu najít životní optimismus. Stojí to za to!“

Respondentky kromě vzkazu obětem měly navíc odpovídat, jak by stejně postiženým osobám pomohly.

Veronika: „Vyslechla bych ji a snažila se jí pomoci se s tím vyrovnat. Pokud si tím prochází, tak musí najít sílu se bránit. A všem ať se snaží na to zapomenout. Čas se nedá vrátit.“

Barbora: „Oběť bych samozřejmě vyslechla a dala jí najevo, že jí věřím, snažila bych se jí být oporou, ale přitom abych jí nelitovala. Kdybych měla možnost, vyřídila bych jim,

aby nemlčeli a řekli to, a když to řeknou, ať svou výpověď neberou zpět. Musejí být silné. Doba, kdy se to bude řešit, je celkem složitá, ale důležitá, aby pachatelé byli potrestáni.“

9 Shrnutí

Cílem výzkumu bylo „zjistit, jak se nejbližší okolí dívá na oběť a jak se oběť dívá na své okolí; jak nejbližší okolí reaguje na zjištění incestního zneužívání blízké osoby a jak se projevuje incestně zneužívaná oběť vůči sobě a vůči okolí“. Jako výzkumný problém byla stanovena otázka: „Jaký je rozdíl pohledu oběti a pohledu nejbližšího okolí na chování oběti incestního zneužití?“. Jako doplňující otázky byly: „Jak významný je tento rozdíl pohledu?“ a „Je možné, aby se vnímání (pohled) oběti shodovalo s vnímáním nejbližšího okolí?“. Předpokládali jsme, že rozdíl pohledu oběti a pohledu nejbližšího okolí na chování oběti incestního zneužití je značně velký. Také jsme předpokládali, že vnímání oběti a vnímání nejbližšího okolí se výjimečně v něčem může shodovat. Úkolem nyní je shrnout, čeho jsme tímto výzkumem dosáhli.

Náš výzkumný předpoklad rozdílného pohledu oběti a pohledu nejbližšího okolí se potvrdil. Také se nám podařilo cíl naplnit. V daném výzkumu se ale nepotvrdilo celkově shodné vnímání oběti s vnímáním nejbližšího okolí, i když se v některých znacích chování shodovali.

Respondenty velice silně zasáhlo zjištění, že i v jejich okolí se vyskytují lidé, kteří si prošli incestním zneužitím. Každý z nich měl obecně o incestně zneužitých lidech určité své představy. Více či méně se jejich představy potvrdily nebo vyvrátily. Někteří nečekali, že daná osoba byla zneužívána, protože na oběti viděli, že je cílevědomá, pracovitá, učenlivá apod. Jiní na druhou stranu zpozorovali, že se něco děje, ale nevěděli přesně co. To vše záleželo, v jakém rozpoložení se s obětí seznámili a za jakých okolností se jim oběti svěřily. Nejviditelnější známkou odlišného chování byla převážně separace oběti od vnějšího okolí. Oběť se chovala s odstupem, příliš se neprosazovala, většinou všechno řešila jen v sobě. Dokonce se snažila na některé osoby vytvořit si velmi silnou citovou vazbu, kdy toto chování skoro až hraničilo s citovým vydíráním. S rodinnými příslušníky oběť měla spíše odtažitý vztah a méně jim důvěřovala.

Respondentky (oběti) naopak tvrdí, že se v chování vůči lidem (ať už vrstevníkům nebo ostatním lidem) nijak nezměnili. Jen k rodině ztratily důvěru a nevěří jim tak jako dřív. Barbora vůči nim neprojevuje téměř žádné emoce, má snížené sebevědomí a je příliš důvěřivá. Veronika nevěří cizím lidem a drží si od nich značný odstup do doby, než je lépe pozná. Obě respondentky (oběti) se cítily být odlišné od ostatních jiným vztahem k rodičům. Obě dívky sdělily, že po uvědomění si zneužívání postupně konvertovali ke křesťanství a tato konverze byla podstatným krokem pro následující jejich život. Zásadní

jejich „prohrou“ podle dívek byly několikeré suicidální a sebepoškozující pokusy či myšlenky. Kromě zde uvedeného dívky neshledali nic dalšího, v čem by se jejich chování vůči ostatním nebo vůči sobě změnilo.

Oběti se na své chování dívají velice subjektivně. Když se na jejich chování podíváme z objektivního pohledu, uvidíme značné odchylky, které si oběti neuvědomují nebo nechťejí si uvědomit. V mnoha případech se oběť snaží chovat jako dřív, i když to stojí velké úsilí. Je-li člověk dostatečně vnímavý, pozná na druhém, že něco není v pořádku, i kdyby oběť byla sebelépe herecky výkonná.

Když se respondentky (oběti) někomu svěřily, vztah k dotyčným lidem se podle jejich slov nezměnil. Neměly pocit, že by se jejich chování nějak změnilo. Respondenti dozvědění o faktu zneužití uvedli, že nezaznamenali žádnou změnu ani v chování oběti vůči vlastní osobě ani ve svém chování vůči oběti. Naopak někteří z nich se domnívali, že se vztah mezi obětí a respondentem více prohloubil a byli si bližší. Před zjištěním zneužívání se k dané osobě chovali, jako by byla jednou z nich, nedělali žádné rozdíly mezi sebou. Poté více rozuměli některým odlišným projevům jejího chování, snažili se k jejímu chování přistupovat s ohledem na danou situaci, více naslouchat, povzbuzovat k touze po uzdravení. V žádném případě ale nedošlo k tomu, že by se k oběti obrátili zády. Naopak se snažili jí být blíž než dřív.

Základní difference ve vnímání respondentů a respondentek (obětí):

<i>respondenti</i>	<i>respondentky (oběti)</i>
→ spíše odtahitý vztah k rodinným příslušníkům → menší důvěra k nim	→ k rodinným příslušníkům ztráta důvěry → neprojevovaly emocí
→ separace od vnějšího okolí → chování s odstupem → neprosazování se	→ přílišná důvěřivost nebo naopak nedůvěřivost → vůči vrstevníkům žádná změna v chování → vůči cizím lidem větší opatrnost
→ většinou všechny věci řešeny v sobě	→ suicidální a sebepoškozující pokusy a myšlenky
→ snaha si vytvořit na některé osoby velmi silnou citovou vazbu	→ závist vrstevníkům (zejména jejich kladné vztahy v rodině)

→ někdy toto chování hraničilo s citovým vydíráním	→ zvýšený pocit odlišnosti od druhých osob (zejména ve vztazích s rodiči)
někteří viděli: → cílevědomost → pracovitost → učenlivost	→ snížené nebo nízké sebevědomí a sebedůvěra
jiní upozorovali, že se něco děje, ale nevěděli co	→ konverze ke křesťanství
vnímání oběti záleželo, kdy a za jakých okolností se oběti svěřily	

Zde jsme si mohli všimnout, že ne vždy můžeme určitou situaci vnímat stejně. Ač my, kteří jsme si neprošli daným problémem, vnímáme jej jinak, než ti, kteří to prožili. Tato diference nám pomůže více se přiblížit k vnímání obětí.

Je mnoho témat, na které se lze zaměřit. V naší práci jsme se spíše zabývali incestním zneužíváním ze strany otce nebo jiného příbuzného muže. Incestní zneužívání se může odehrávat i v rodinách, kde incestní osobou se stává žena (např. matka). Tato situace není tak častá, ale stává se to. O zneužívání ženou se mnoho nemluví. Stálo by to tedy za zkoumání v případných následujících výzkumech. Tyto výzkumy by se měly zabývat tím, co vede ženy ke spáchání takového trestného činu, co by je ovlivnilo, aby upustily od svých záměrů, a jak tyto ženy motivovat ke změně.

ZÁVĚR

Rodina je základní jednotkou společnosti, která je důležitá pro každého jedince. V rodině jsou člověku dávány určité vzory (ať už dobré nebo špatné), které člověka zcela ovlivní. Někteří lidé mají doma dobré rodinné zázemí, ale v jiných rodinách dochází k násilí. Takové násilí se může projevovat týráním, zneužíváním či zanedbáváním. V této práci jsme mluvili o zneužívání, přesněji řečeno o incestním zneužívání.

Jedná se o jednu ze sociálních oblastí, která se nedá jednoznačně vyčíslit. Je jen velmi nepatrné množství případů, kdy oběti zneužití ohlásí, ještě méně je případů, které jsou dořešeny až do konce. Většina obětí totiž po určité době svou výpověď odvolá s tím, že to byla lež, že si to jen vymyslely. Proč? Proč tomu tak dochází? Protože se bojí, stydí se za to, nechtějí zničit rodinu. Odvolání výpovědi je pro zneužívané dítě zcela typické. Důležité je tomu ale předcházet.

V práci jsme se zaměřili na způsob chování zneužívaných dětí a na následnou celkovou péči o nezletilé dívky postižené incestním zneužíváním. Jako hlavní cíl jsme si stanovili „zmapovat důsledky incestního zneužívání a vytyčit formy pomoci obětem postiženým incestním zneužíváním“.

Je široká řada lidí, kteří mohou oběti zneužití pomoci. Přitom žádná skupina osob není schopna oběti pomoci bez alespoň jedné další skupiny osob. Když je dívka zneužitá, dá se více či méně rozpoznat, že jde o oběť trestného činu. V některých případech se dívky musí dostat do rukou lékařů, protože dochází k fyzickým následkům, jako jsou např. hematomy, krvavá poranění v genitální oblasti, ne-li i zlomeniny. Především potřebují i následnou duševní nebo i duchovní péči. K psychickým důsledkům totiž dochází v převážné většině a tyto psychické následky člověka ovlivní na relativně dlouhou dobu, ne-li na celý život. Když se jejich situace začne řešit, velice často se stává, že svou výpověď odvolají zpět, protože je pachatelé vydírají, nemají v rodině v nikom oporu, nikoho, kdo by jim mohl věřit, utěšit. Jak zabránit tomu, aby nedocházelo k odvoláním výpovědi? Jak zařídit, aby dívky dotáhly do konce soudní proces?

U některých obětí nemusí dojít k tělesnému poškození a k lékařskému ošetření, ale naopak u nich zneužití nechá psychické potíže. Důležité je rozpoznat, že se s nimi něco děje. A jak to člověk pozná? Zejména tak, že se změní chování dívky vůči sobě (např. sebepoškozující či suicidální chování, poruchy příjmu potravy, zhoršení školních výsledků ...) nebo vůči okolí (např. sociální izolovanost, promiskuita, delikvence). Kdo všechno

může poznat, že něco není v pořádku? Oběti jsou nejčastěji v kontaktu s ostatními příbuznými, ve škole (s učiteli a se spolužáky), s rodiči svých kamarádů apod. Tito lidé si nejpravděpodobněji mohou všimnout, že je dítě zneužíváno, a v rámci svých možností mu pomoci, nejčastěji tak, že to nahlásí orgánu sociálně-právní ochrany dětí a orgánům činným v trestním řízení a že budou dítěti oporou.

A následná terapie? Pokud oběť nebude sama chtít, může být snaha pomáhajících profesí jakkoli velká, ale nebude účinná. Je možnost oběti ukázat, že pomáhající osoby jsou na její straně, mohou jí říct, kdo všechno může pomoci, pokud ale dívka sama nepřijde, jsou všechny snahy nedostačující. Dívka si musí najít někoho, komu věří, u koho vidí důvěru, u koho si ona sama uvědomuje pocit bezpečí. Takovým obětem musíme vytvořit zázemí, aby byly ochotny přistoupit na nějakou pomoc.

V rámci výzkumu jsme se dozvěděli, že chování oběti je do značné míry nápadné. Dané chování se projevovalo zejména separací od vnějšího okolí, neprosazováním se a odtahitým vztahem k rodinným příslušníkům. Výrazným prvkem odlišného chování jsou i suicidální a sebepoškozující pokusy a myšlenky snížené nebo nízké sebevědomí a sebedůvěra. Pro respondentky (oběti) v tomto výzkumu bylo kromě výše uvedeného typické zejména to, že na základě zneužití konvertovaly ke křesťanství. Informace zjištěné ve výzkumu potvrzují informace řečené v teoretické části této práce.

SEZNAM LITERATURY

1. ADAMSOVÁ, C.; FAYOVÁ, J. *Už žádná tajemství : Jak chránit dítě před sexuálními napadeními*. Praha : Themis, 1997. ISBN 80-85821-31-1.
2. ALLENDER, D., B. *Cesta uzdravení*. Bratislava : Porta libri, 2003. ISBN 80-89067-14-X.
3. ALLENDER, D., B. *Zraněné srdce*. Praha : Návrat domů, 2006. ISBN 80-7255-141-8.
4. BENEDIKT, H. *To není vaše vina! Jak se vyrovnat se sexuálními napadeními*. Praha : One Woman Press, 2003. ISBN 80-86356-17-5.
5. *Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. 17. vyd. Praha : Česká biblická společnost, 2009. ISBN 978-80-87287-22-4.
6. BLATNÍKOVÁ, Š. Psychologické aspekty trestného činu „obchodu s lidmi“. *Policista*. Příloha časopisu, 2007, ročník 13, č. 1, s. 1–8, ISSN 1211-7943.
7. DUNOVSKÝ, J. DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. A KOL. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
8. FINKELHOR, D.; HOTALING, G.; LEWIS, I. & SMITH, C. *Sexual abuse and its relationship to later sexual satisfaction, marital status, religion, and attitudes*. Journal of Interpersonal Violence, 1989.
9. GÖDTEL, R. *Sexualita a násilí*. Hamburg : Hoffman und Campe Verlag, 1992. ISBN 80-202-0512-8.
10. HALL, T. *Spiritual effects of childhood sexual abuse in adult christian women*. Journal of Psychology and Theology, 1995.
11. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-303-X.
12. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
13. JESCHKE, J., B. *Nauka o kázání*. Praha : Katedra praktické teologie Komenského fakulty, 1963. ISBN neuvedeno.
14. *Katechismus katolické církve*. Praha : Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., 1995 ISBN 80-7113-132-6.
15. KANE, D. CHESTON, S., GREER, J. *Perceptions of god by survivors of childhood sexual abuse: An exploratory study in an underresearched area*. Journal of Psychology and Theology, 1993.
16. KLOUBEK, M. *Sexuálně zneužívané dítě*. Praha : Bílý kruh bezpečí, rok neuveden. ISBN: neuvedeno.

17. KOLEKTIV AUTORŮ. *Sociálněpatologické jevy : některé formy násilí na dětech a ženách*. Brno: Drom, 2004. ISBN 80-903472-3-1.
18. KŘIVOHLAVÝ, J. *Povídej, naslouchám*. Praha : Návrat domů, 1993. ISBN 80-85495-18-X.
19. MALÁ, E.; PALOVSKÝ, P. *Psychiatrie*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-700-0.
20. McALL, K. *Uzdravení rodových kořenů*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-019-6.
21. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
22. NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
23. OTIS-COUR, L. *Rozkoš a láska : Dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha : Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-542-9.
24. PESCHKE, K., H. *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-331-0.
25. ŘÍČAN, P.; KREJČÍŘOVÁ, D. A KOL. *Dětská klinická psychologie*. Praha : Grada Publishing, 4. vyd., 2006. ISBN 80-247-1049-8.
26. SMITH, D., W.; SAUNDERS, B., E. *Personality Characteristics of Father/Perpetrators and Nonoffending Mothers ind Incest Families : Individual and Dyadic Analyses*. Child Abuse & Neglect, 1995.
27. SMOLÍK, K. *Pastýřská péče*. Praha : Kalich, 1991. ISBN 80-7017-276-2.
28. STEHLÍK, D. *Pastorace*. Přednáška, akademický rok 2009/2010.
29. STEHLÍK, D. *Pastorační dopisy*. Přednáška, akademický rok 2009/2010.
30. STEHLÍK, D. *Pastorační rozhovor*. Přednáška, akademický rok 2009/2010.
31. STEHLÍK, D. *Povzbuzování*. Přednáška, akademický rok 2009/2010.
32. STEHLÍK, D. *Přímluvná modlitba*. Přednáška, akademický rok 2009/2010.
33. SUMMIT, C., R. *Syndrom dětského přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání*. In: Zneužití dětí. Sborník překládaných materiálů amerických autorů, Pedagogicko-psychologický poradna hl. m. Prahy, 1992.
34. ŠOLTÉZ, Š. *Kristus a rodina*. Praha : Kalich, 1970. ISBN neuvedeno.
35. ŠPATÉNKOVÁ, N. A KOL. *Krizová intervence pro praxi*. Havlíčkův Brod : Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0586-9.
36. TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství : Sexuální zneužití dětí*. Praha : TRIZONA, 1996. ISBN 80-85573-72-5.

37. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
38. VALENTINE, L. FEINHAUER, L., L. *Resilience factors associated with female survivors of childhood sexual abuse*. The American Journal of Family Therapy, 1993.
39. VANÍČKOVÁ, E; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl*. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.
40. VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*. Praha : Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-878-6.
41. VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HAJD-MOUSSOVÁ, Z. A KOL. *Sexuální násilí na dětech*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.
42. VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, O. *Aplikovaná sociální psychologie I. : Člověk a sociální instituce*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.
43. WASIK, B., H.; BRYNT, D., M. *Home visiting : Procedures for helping families*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. ISBN 0761920544.
44. WEISS, P. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0929-5.
45. WIRTZ, U. *Vražda duše : Incest a jeho terapie*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-975-5.
46. WRIGHT, H., N. *Navždy tátovo děvče*. Praha : Návrat domů, 1998. ISBN 80-85495-13-9.
47. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
48. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, na základě změn provedených zákonem č. 306/2009 Sb.
49. Kdo mi může pomoci. [online]. [cit. 2011-12-26].
Dostupný z www: <http://podejruku.cz/incest-sexualni-zneuzivani/kdo-mi-muze-pomoci>
50. Mladistvý. [online]. [cit. 2012-05-14].
Dostupný z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mladistvý>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník pro nejbližší okolí

Příloha č. 2 Dotazník pro oběti

Příloha č. 1 Dotazník pro nejbližší okolí

Ahoj,

studuji speciální pedagogiku pro výchovné pracovníky a v rámci studia píšu bakalářskou práci na téma „Incestní zneužívání dítěte a způsob jeho chování“. Chtěla bych Tě poprosit o vyplnění následujícího dotazníku. Jedná se o otázky otevřené, na které neexistuje správná odpověď, a tak se nemusíš bát, že odpovíš špatně. Nemusíš si nic vymýšlet, stačí jen, když budeš odpovídat pravdivě. Když nebudeš znát odpověď, po pravdě napiš „nevím“. Navíc tento dotazník bude veden pod pseudonymem, nikdo tedy nebude vědět, o koho se jedná.

1. co je podle Tebe incestní zneužívání?

2. znáš někoho, kdo, si prošel incestním zneužíváním? *Nechci vědět, o koho se jedná?*

3. jak jsi reagoval (a), když ses to dozvěděl (a)?

4. poznal (a) jsi na něm (ni), že byl (a) incestně zneužíván (a)? _____

→ jestli ano, jak jsi to poznal (a)? Čím se odlišoval (a) od svých vrstevníků?

→ jestli ne, bylo to pro Tebe velké překvapení? Čekal jsi to?

5. věřil (a) jsi mu (jí)? _____

→ jestli ano, na základě čeho jsi mu (jí) uvěřil (a)?

→ jestli ne, proč bylo pro Tebe těžké mu (jí) uvěřit?

6. proč se oběť nikomu nesvěřila? Proč se svěřila právě Tobě?

7. jak se změnilo jeho (její) chování k Tobě, když jsi již věděl (a) o zneužití? Změnilo se nějak?

8. když se zpětně podíváš na chování zneužívané osoby, odpovídalo její chování dané situaci? _____

→ jak se chovala vůči → svým vrstevníkům?

→ rodině a příbuzným?

→ ostatním lidem?

9. snažil (a) ses mi (jí) nějak pomoci? Jak?

→ byla Tvá snaha pomoci užitečná? V čem?

→ přijímala oběť Tvou pomoc?

10. kdybys mohl (a) ve svém chování vůči oběti nebo v pomoci oběti něco změnit, udělat něco jinak, nebo udělat něco znovu, co by to bylo? Proč?

11. kdybys měl (a) možnost něco říct, něco vzkázat dalším obětem incestního zneužívání, co by to bylo?

A to byla má poslední otázka. Děkuji Ti za vyplnění dotazníku. Zjištěné informace jsou pro mě opravdu moc cenné a určitě budou užitečné pro následné zpracování praktické části práce.

Příloha č. 2 Dotazník pro oběti

Ahoj,

studuji speciální pedagogiku pro výchovné pracovníky a v rámci studia píšu bakalářskou práci na téma „Incestní zneužívání dítěte a způsob jeho chování“. Chtěla bych Tě poprosit o vyplnění následujícího dotazníku. Jedná se o otázky otevřené, na které neexistuje správná odpověď, a tak se nemusíš bát, že odpovíš špatně. Nemusíš si nic vymýšlet, stačí jen, když budeš odpovídat pravdivě. Když nebudeš znát odpověď, po pravdě napiš „nevím“. Navíc tento dotazník bude veden pod pseudonymem, nikdo tedy nebude vědět, o koho se jedná.

1. jak jsi vnímal (a) incestní zneužívání z počátku a jak to vnímáš nyní?

2. jak Tě ovlivnilo incestní zneužívání?

3. změnil (a) ses nějak vůči → svým vrstevníkům? Jak?

→ rodině a příbuzným? Jak?

→ ostatním lidem? Jak?

4. v čem se cítíš být jiný (á), odlišný (á), méněcenný (á)?

5. jak jsi vnímal (a) své nejbližší okolí? Jak nejbližší okolí vnímáš nyní?

6. záviděl (a) jsi někdy svým vrstevníkům relativně normální život? Proč?

7. našel (našla) jsi někoho, komu jsi mohl (a) věřit a svěřit se mu? _____

→ jestli ano, kdo to byl? *Nemusíš nikoho jmenovat.* Proč právě on (a)? Co Tě vedlo k tomu se svěřit? Po jak dlouhé době ses svěřil (a)? Co Tě vedlo k tomu to tak dlouho tajit?

→ jestli ne, co Ti brání se někomu svěřit? Co Tě vede k mlčení?

8. jak reagovali lidé, kterým ses svěřil (a)?

9. snažili se Ti nějak pomoci? Jak?

→ jak se jim to podařilo?

10. změnilo se nějak jejich chování vůči Tobě? Jak?

11. jak se změnilo Tvé chování vůči nim?

12. kdybys měl (a) možnost nabídnout pomoc také někomu, kdo byl stejně postižen, jak bys to udělal (a)? Co bys vyřídil (a) těm, kteří si prošli nebo procházejí podobným osudem jako ty?

A to byla má poslední otázka. Děkuji Ti za vyplnění dotazníku. Zjištěné informace jsou pro mě opravdu moc cenné a určitě budou užitečné pro následné zpracování praktické části práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Petra Kopetková
Katedra	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce	Mgr. Martin Dominik Polínek Ph.D
Rok obhajoby	2012

Název práce	Incestní zneužívání dítěte a způsob jeho chování
Název v angličtině	Incestuous child abuse and way of his behavior
Anotace práce	<p>Sexuální zneužívání je velice závažné pro každé dítě, zejména dochází-li k zneužívání nejbližším členem rodiny. O incestním zneužívání je sice mnoho napsáno, ale potřebných informací není nikdy dostatek. Tato bakalářská práce pojednává o sexuálním zneužívání mezi rodinnými příslušníky. Je zde definováno jak sexuální zneužívání obecně, tak sexuální zneužívání v rodině. Jsou zde popsány vztahy mezi členy incestní rodiny. Incestní zneužívání ovlivní každé dítě na relativně dlouhou dobu, ne-li na celý život. Někteří lidé nepoznají, jak se incestní zneužívání projevuje, a tak v této práci jsou zmapovány nejčastější důsledky, kterými oběť prochází. Většina lidí netuší, jak zneužívaným osobám pomoci, proto v této práci jsou vytyčeny různé formy pomoci, kterými lze obětem pomoci. Praktická část je založena na kvalitativním výzkumu, ve kterém se srovnává pohled oběti a pohled nejbližšího okolí na chování zneužívané osoby.</p>
Klíčová slova	sexuální zneužívání, incest, oběť, pachatel, důsledky, pomoc
Anotace v angličtině	<p>Sexual abuse is very serious issue for each child, especially if the abuse is caused by immediate family member. There has been written a lot about the incestuous abuse yet necessary information is never enough. This bachelor thesis deals with the issue of sexual abuse among family members. There is sexual abuse in general and also sexual</p>

	<p>abuse in family defined in this thesis. There are the relationships among members of incestuous family described in this thesis. Incestuous abuse affects each child in the relatively long time, if not for the entire life. Some people can't recognize the symptoms of incestuous abuse so there are the most common consequences, through which the victim passes, mapped in this thesis. Most people do not know how to help abused persons; therefore there are various forms of help to victims set out in this thesis.</p> <p>The practical part is based on qualitative research. It compares the view of the victim with the view of victim's immediate surroundings on the behavior of abused person.</p>
Klíčová slova v angličtině	sexual abuse, incest, victim, offender, consequences, help
Přílohy vázané v práci	<p>Příloha č. 1 Dotazník pro nejbližší okolí</p> <p>Příloha č. 2 Dotazník pro oběti</p>
Rozsah práce	60
Jazyk práce	čeština